

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-101

F.Y.B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

COMPULSORY ENGLISH

(Text Prescribed : Visionary Gleam)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) of the following in about 150 words each : [20]

(A) (i) Comment on the relationship of Della and Jim in 'The Gift of the Magi'.

(ii) Describe the Astrologer's meeting with Guru Nayak.

(B) (i) Bring out the significance of the title of the story, 'The Gift of the Magi'.

(ii) Briefly discuss each of the six pillars of self-esteem and what each of them mean with reference to 'Our Urgent Need for Self Esteem'.

2. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) of the following in about 150 words each : [20]

(A) (i) Discuss the expression of love in 'A Red, Red Rose' and 'If You Call Me'.

P.T.O.

- (ii) Describe Tagore's poem 'Where the Mind is Without Fear' as a prayer for his country.
- (B) (i) Comment on the use of poetic devices in 'A Red, Red Rose'.
- (ii) Do you think that Tagore's poem 'Where the Mind is Without Fear' is relevant even today ? Give reasons for your answer.
3. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) of the following in about **150** words each : [20]
- (A) (i) How does Dr. Ambedkar view the prospects of democracy in India ?
- (ii) How does Karan Singh urge the youth to realise their responsibilities towards the nation ?
- (B) (i) Draw a character sketch of the narrator in 'The Eyes are not Here'.
- (ii) 'Unity in Diversity' should strengthen the nation. Discuss with reference to Nehru's 'A Tryst with Destiny'.
4. Attempt any *one* from (A) and *one* from (B) of the following in about **150** words each : [20]
- (A) (i) How does Wordsworth portray the city in 'Upon Westminster Bridge' ?
- (ii) Bring out the significance of the title of the poem, 'Success is Counted Sweetest'.

- (B) (i) Comment on the theme of alienation and perception in 'An Old Woman'.
- (ii) Wordsworth is essentially known as a Nature poet. Do you think that his description of London fits that image ? Give reasons for your answer.

5. (A) Attempt any *five* of the following : [10]

- (i) Use *correct* tense forms of the verbs given in brackets :
Yesterday morning, I..... (switch) off the over-heated engine, which ..... (run) for six hours.
- (ii) Fill up the blanks in the sentence given below with suitable prepositions :
Rini was angry..... Simon and spoke harshly..... him.
- (iii) Fill in the blanks in the sentence below using verbs in the simple past tense form :
We..... (have) a house in Ambarnath but we..... (sell) it last year.
- (iv) Fill in the blanks in the sentences below, using the present progressive tense form of the verbs given in brackets :
My uncle..... (arrive) tomorrow. So, we.....(prepare) sweet dishes.
- (v) Fill in the blanks in the sentence below with suitable articles :
Roshan has found.....phone on his way home. He took..... phone to the police station.

(vi) Fill in the blanks in the sentence below using the appropriate form (singular/plural) of the verb given in bracket :
Neither Suresh nor Meenakshi..... (complete : simple present) the assignment on time.

(vii) Rewrite the following sentence in the tense suggested in bracket :

She is preparing for her final exam. (Change into the past progressive tense)

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Prashant forgets to wish his friend Ashok on his birthday and calls him to apologise.

Ashok assures him that it is all right. Write a dialogue based on this situation.

(ii) The Principal of a college invites his two colleagues to lunch. One accepts and the other declines the invitation because of some other engagement. Write a dialogue based on this situation.

(iii) Your friend has got selected for an MBA course in the United States. You heartily congratulate her on this wonderful achievement. Write a dialogue on this situation.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-102

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

MARATHI

(For External)

G-1 : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी (पर्यायी अभ्यासक्रम)

(2013 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे संपूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा : [20]

(i) उच्चारण आणि स्वरसाधना म्हणजे काय ? स्पष्ट करा.

(ii) सारांश लेखनाचा उद्देश स्पष्ट करा.

(iii) मुद्रित शोधनाचे महत्व स्पष्ट करा.

(iv) दूरदर्शनवरील संहिता लेखन करताना कोणत्या गोष्टी महत्त्वाच्या आहेत ?

(v) आकाशवाणीवरील संवादाचे विशेष स्पष्ट करा.

(vi) भाषांतराचे प्रकार लिहा.

(vii) 'निबंध' म्हणजे काय ते लिहा.

(viii) खालील म्हणींचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा :

(अ) झाकली मूठ सव्वा लाखाची

(ब) अंथरूण पाहून पाय पसरावे.

P.T.O.

- (ix) खालील विषयांवर प्रत्येकी दोन घोषवाक्य तयार करा :
- (अ) संविधान साक्षरता
- (ब) वृक्षसंवर्धन.
- (x) खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा :
- (अ) मनातले मांडे मनात खाणे
- (ब) कानाला खडा लावणे.
- (xi) पुढील कल्पनांचे एकत्रीकरण करून त्यासाठी एक शब्द लिहा :
- (अ) देव मानणारा
- (ब) लहानांपासून वृद्धांपर्यंत.
- (xii) पुढील सामासिक शब्दांचा विग्रह करून समासाची नावे लिहा :
- (अ) शेजारीपाजारी
- (ब) ऋणमुक्त.
- (xiii) पुढील शब्द लेखन नियमानुसार दुरुस्त करून लिहा :
- (अ) हिषोब
- (ब) शतायुष्यी.

2. (अ) पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 100 शब्दांपर्यंत लिहा : [10]
- (i) भाषा म्हणजे काय ते सांगून विविध क्षेत्रातील भाषाव्यवहारांचा परिचय करून द्या.
- (ii) मुद्रित शोधनासाठी आवश्यक गोष्टी कोणत्या ते लिहा.
- (ब) पुढील उताऱ्याचे सारांश लेखन करून योग्य शीर्षक द्या : [10]
- ‘जशी भावना तशी फळे देणारे ग्रंथाशिवाय दुसरे कोणीही नाही. इतके असूनही तुम्ही त्यांना जसे वागवून घ्याल तसे वागण्याइतकी लीनता ग्रंथांच्या अंगी असते हे वेगळेच ! अहर्निश अष्टौप्रहार तुमच्या सेवेला सादर होणारा ग्रंथासारखा दुसरा सेवक तुम्हांला मिळणार नाही ! तुम्ही स्नेही या नात्याने त्यांना जवळ ओढले

तर स्नेह्याप्रमाणे गोड वागतील व निःस्पृहतेचा सल्ला देतील. शिष्य या नात्याने तुम्ही त्यांचा आदर केला तरी मानवी गुरूप्रमाणे ते तुम्हास न शिणवितां न सतावता विद्या देतील. प्रतिपक्षी या नात्याने तुम्ही त्यांच्याशी बाद आरंभिला तर तुमच्या जडबुद्धीवर आपली कानस घासून ती सतेज करणारा किंवा युक्तिवादने तुम्हास निरुत्तर करून तुमचा गर्वपरिहार करण्यासही त्यांची तयारी आहे. तुमचे अज्ञान कितीही ढोबळ असले तरी ते तुम्हाला हसून खिजविणार नाहीत ! किंवा फजिती करून तुमचा पाण उताराही करणार नाहीत ! ग्रंथाइतका प्रांजळ व निष्कपटी गुरू दुसरा मिळणारच नाही. तुम्ही त्यांच्यापासून शिकलात तर ते रंजीस येणार नाहीत, किंवा त्यांचे गुण शिकूनही तुम्ही कृतघ्न बनत्यात तरी तरी ते एका शब्दानेही तुमची कागाळी करणार नाहीत. ते तुमच्या जवळ गुरुदक्षणा मागणार नाहीत. जगाच्या इतिहासात आजवर धर्म, नाती व राजकारण या तिन्हीच्याही कल्पनांत मतभेद माजलेला आढळून येतो. परंतु या सर्व जगाचे मतैक्य एका बाबतीत आहे ती बाब म्हटली म्हणजे ग्रंथ, त्याचे महत्व व त्यांचा उपयोगही होय.'

(शब्दसंख्या 120)

3. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर 150 शब्दांत संवादलेखन करा : [10]
- (i) 'आजचा विद्यार्थी — ज्ञानार्थी की परीक्षार्थी' या विषयावर प्राचार्य व प्राध्यापक यांच्यातील संवाद लेखन करा.
- (ii) 'आजचे मराठी चित्रपट आणि सामाजिक वास्तव' या विषयावर दोन विद्यार्थ्यांमधील संवाद.

- (ब) खालील इंग्रजी उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करा : [10]

The wise men of all nations have got together to see if they can find a way of getting rid of war all together. The first thing that is wanted to co-operation among all the nations. Co-operation is a big word, but it simply means working together.

If nations can learn to work together as friends, they will soon find a way of setting their disputes in a friendly way. Instead of being jealous of each other and suspicious and proud of their rights, they must learn to be friendly and reasonable and anxious to help each other. And the second thing that is wanted is the rule of law. Just as the citizens of a country have laws and agree to obey those laws, so all nations must agree to laws and feel bound to obey and support them. If all nations work together for the common good mankind, and agree to obey the laws then they will never fight each other and there will be no wars.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांमध्ये लिहा : [20]
- (1) मराठी भाषेतील कौशल्यांची माहिती सांगून त्यांचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
  - (2) सारांश लेखन म्हणजे काय ? ते सांगून सारांश लेखन करताना कोणकोणत्या गोष्टीची काळजी घ्यावी लागते ते लिहा.
5. पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर 300 शब्दांमध्ये निबन्ध लिहा : [20]
- (1) आंतरजातीय विवाहाचे महत्त्व
  - (2) विज्ञानाच्या प्रसारानेच बुवाबाजी नाहीशी होईल !
  - (3) मी पंतप्रधान झालो तर !

[5301]-EXT-102

G-1 : आधुनिक मराठी वाङ्मय

(i) मराठी विनोदी कथा

(ii) मातृपंचक

(iii) व्यावहारिक मराठी.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे संपूर्ण गुण दर्शवितात.

1. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा : [10]

(i) 'व्यक्तिमत्व विकास' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

(ii) 'व्यक्तिमत्व विकासात भाषेचे स्थान' यावर टीप लिहा.

(iii) व्यक्तिमत्व विकासातील 'शाळा' व 'कुटुंब' या घटकांचे स्थान स्पष्ट करा.

(iv) स्वतःच्या व्यक्तिमत्वाची सुधारणा करण्यासाठी व्यक्ती काय करू शकते ?

थोडक्यात चर्चा करा.

(ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा : [10]

(i) भाषण कौशल्ये अवगत करण्यासाठी कोणत्या महत्वाच्या बाबींची आवश्यकता आहे ?

(ii) कौशल्यपूर्ण आणि आकर्षक आभार कसे मानावे ?

(iii) लेखन कौशल्याचे महत्व विशद करा.

(iv) महाविद्यालयातील स्नेहसंमेलन कार्यक्रमाची वर्तमानपत्रासाठी बातमी लेखन करा.

2. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही **पाच** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा : [10]
- (i) वर्तमानपत्र काढण्याचा विचार लेखकाच्या मनात का आला ?
  - (ii) प्रस्तावनेची राम गणेश गडकरी यांनी सांगितलेली **आठ** नावे लिहा.
  - (iii) वक्तृत्व कलेची रामजी पाटलांनी केलेली व्याख्या लिहा.
  - (iv) काळेंनी कावळे आडनाव का धारण केले होते ?
  - (v) पु.ल. देशपांडे यांच्या कथेची नायिका कोण ?
  - (vi) बंडा कोळी नापास होणार नाही असा आत्मविश्वास सुबरावला का असतो ?
  - (vii) बंडूने अमेरिकेला जाण्याचा बेत का रद्द केला ?
- (ब) खालीलपैकी कोणत्याही **पाच** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा : [10]
- (i) नारायण सुर्वे 'आपण पुरते कलंदर झालो' असे का म्हणतात ?
  - (ii) आनंद यादव परमेश्वरास कोणते पाप करू नकोस म्हणून आळवतात ?
  - (iii) विठ्ठलभाऊलीची ओठ तुकारामांनी कशी व्यक्त केली आहे ?
  - (iv) प्रकाश अंभोरे यांच्या मते कोणाच्या पुण्याईमुळे त्यांच्या मुखामध्ये वाचा आली ?
  - (v) वि.दा. सावरकर यांनी मातृभूमीला नेण्यासाठी कोणास विनवणी केली आहे ?
  - (vi) 'माझा मन्हाठाचि बोलु कौतुकें' हे उद्गार कोणाचे आहेत ?
  - (vii) कवी ऐश्वर्य पाटेकर यांनी गोंदणासारखे काय जपले आहे ?
3. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **100** शब्दांत लिहा : [10]
- (i) 'विनोद ही एक शक्ती आहे' ह्या विधानाचा मराठी विनोदी कथा यांच्या आधारे परामर्श घ्या.
  - (ii) मानवी स्वभावांचे चित्रण करणारी विनोदी कथा म्हणून म्हैस कथेचे मूल्यमापन करा.

- (ब) खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **100** शब्दांत लिहा : [10]
- (i) मातृपंचक या काव्यसंग्रहातील जन्मदात्री आईच्या कवितांमधून प्रकट होणारे मातृप्रेम विशद करा.
- (ii) 'माझी मराठी' या वि.म. कुलकर्णी यांच्या कवितेचे आशयसौंदर्य उलगडून दाखवा.
4. खालीलपैकी 'अ' आणि 'ब' गटातील प्रत्येकी **दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा :
- (अ) (i) नागूचे व्यक्तिचित्र थोडक्यात रेखाटा. [15]
- (ii) 'मी आचार्य अत्रे कसा झालो नाही' या कथेतील विनोदी प्रसंगांची माहिती द्या.
- (iii) मेंगाळेकाकू कोणत्या कारणामुळे 'पेज श्री'वर झळकतात. थोडक्यात वर्णन करा.
- (ब) (i) 'दैवत माऊली' या गटातील कवितांचा थोडक्यात परिचय करून द्या. [15]
- (ii) कवी विनायक मातृभूमीला 'हतभागिनी' असे का संबोधतात ?
- (iii) ऐश्वर्य पाटेकर यांच्या 'मायमाती' या कवितेचे थोडक्यात रसग्रहण करा.
5. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही **पाच** पारिभाषिक संज्ञांचे मराठी अर्थ लिहा : [5]
- (i) Advance
- (ii) Agenda
- (iii) Council
- (iv) Grant
- (v) Division
- (vi) Section
- (vii) Notification

(viii) Quorum

(ix) Verification

(x) Expert.

(ब) खालीलपैकी कोणतेही पाच शब्द लेखनविषयक नियमानुसार दुरुस्त करून लिहा : [5]

(i) शारिरीक

(ii) परिभाशिक

(iii) विशय

(iv) समूच्चय

(v) औपचरीक

(vi) दातुत्व

(vii) वाहातुक

(viii) आनि

(ix) मंदीर

(x) राजिनामा.

Total No. of Frages—5+5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-104

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

GERMAN (BASIC)
(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Note :— All questions are compulsory. Use of a dictionary is not allowed.

Frage I. Übersetzen Sie ins!

[15]

(A) Übersetzen Sie ins Englische!

(10)

Im Zoo

Herr Martin Maus kommt aus Deutschland. Er wohnt in Berlin und arbeitet in einem Zoo. Im Zoo gibt es viele Tiere. Herr Maus pflegt Giraffe und Gorilla, Kamel und Känguru und Leopard, Elefant und Zebra. Viele Kinder kommen in den Zoo. Sie finden die Tiere sehr interessant. Die Giraffe sind enorm groß. Der Schimpanse spielt Ball. Der Fisch schwimmt im Aquarium. Das Krokodil schläft. Die Kinder sind von der Delfin-Show fasziniert, denn die Delfine sind sehr intelligent.

Im Zoo- Restaurant essen die Kinder Spaghetti mit Tomatensoße und Parmesankäse, Hamburger mit Ketchup, Pizza mit Salami und Käse und Bananen-Yoghurt, Vanille-Pudding.

Ein Tag im Zoo ist super, finden die Kinder.

(B) Übersetzen Sie in Deutsche! (Nur 5)

(05)

1. May one drink Cola here?
2. She likes to travel.
3. My brother is reading a newspaper.
4. We met our friend yesterday.
5. Do you speak German?
6. I need a hammer.

Frage II.

[20]

(A) Beantworten Sie die folgenden Fragen! (Nur 5)

(10)

1. Sie möchten Tee trinken. Wohin gehen Sie?
2. Was sind Ihre Hobbys?
3. Ihre Mutter ist krank. Was soll sie tun?
4. Was essen Sie gern?
5. Nennen Sie zwei deutsche Automarken!
6. Was möchten Sie werden?

P.T.O.

(B) Schreiben Sie! (05)

Sie reisen mit Ihrer Familie in Goa. Schreiben Sie eine Ansichtskarte an Ihren Freund/
Ihre Freundin!

(C) Schreiben Sie einen Dialog! (05)

1. Sie möchten am Wochenende ein Konzert mit Ihrem Freund/ Ihrer Freundin besuchen.
Rufen Sie ihn/sie an !

ODER

2. Sie möchten heute in die Bibliothek mit Ihrem Freund/ Ihrer Freundin gehen. Rufen Sie
ihn/sie an.

Frage III. Grammatik [35]

(A) Ergänzen Sie die richtigen Personalpronomen! (05)

1. Dieser Pullover ist gut. Ich kaufe _____.
2. Wir schauen Fotos an. _____ sind sehr alt.
3. Das ist meine Schwester Katja. _____ ist Studentin.
4. Alex und John, was möchten _____ heute spielen?
5. Guten Morgen, Herr Takata, _____ sind heute früh gekommen.

(B) Ergänzen Sie die richtigen Possessivpronomen! (05)

1. Herr Braun, ist das _____ Koffer?
2. Ich bin Max. _____ Katze heißt Taxi.
3. Das sind meine Kinder. _____ Schule ist sehr gut.
4. Theodor wohnt in Stuttgart. _____ Sohn arbeitet aber in Heidelberg.
5. Das Buch ist neu. _____ Titel klingt interessant.

(C) Ergänzen Sie die richtigen bestimmten/unbestimmten Artikel! (05)

1. Entschuldigung, gibt es hier ein _____ Apotheke?
2. D _____ Mädchen lebt in einem Dorf.
3. Kennst du d _____ Weg zur Schule?
4. Ich kaufe ein _____ Flasche.
5. Debra hängt das Bild an d _____ Wand.

(D) Schreiben Sie das richtige Modalverb! (05)

1. Daniel (8 Jahre) _____ um 9 Uhr ins Bett gehen.
2. Herr Direktor, _____ wir heute früh nach Hause gehen?

3. Er _____ Spinat nicht essen. Er hat eine Allergie.
4. Heute ist es zu kalt. Ich _____ gern eine Suppe essen.
5. Alle Kinder _____ die Schule besuchen.

(E) Formulieren Sie die Sätze ins Imperativ um! (05)

1. früh schlafen. (du- Form)
2. zu Hause bleiben. (Sie- Form)
3. leise sprechen. (ihr- Form)
4. Satz wiederholen. (du- Form)
5. pünktlich sein. (Sie- Form)

(F) Bilden Sie das Perfekt! (05)

1. Ich verliere mein Heft.
2. Wir essen Salat gern.
3. Peter kommt auch mit.
4. Meine Mutter ist Studentin.
5. Du kaufst eine Kamera.

(G) Bilden Sie Fragen! (05)

1. Dienstags und Freitagshabe ich Tanzkurs.
2. Der Kaffee kostet 3 Euro.
3. Meine Eltern gehen ins Kino.
4. Nein, ich habe leider keine Zeit.
5. Mein Familienname ist Schmolz.

Frage IV. Wortschatz [20]

(A) Was passt nicht? (05)

1. Tee – Milch – Gemüse - Cola.
2. kurz - alt – Zelt - nass.
3. backt – zwei – acht – fünf.
4. Computer – Brief– Rechner – Handy.
5. Hund– Katze – Schwein – Bein .

(B) Schreiben Sie das richtige Wort! (05)

1. Arzt, Bäcker, Reiseleiter. Das sind alle _____ .
2. Juli, April, Januar. Das sind alle _____ .
3. Wasser: blau ; Baum _____ .
4. Bleistift: schreiben ; CD: _____ .
5. Christine: MädchenPeter: _____ .

(C) Welche Wörter passen zu dem Thema? Schreiben Sie mindestens 5 Wörter (10)
pro Thema!

1. Eltern   2. Wochenende   3. Deutschunterricht   4. Hobbys

Frage V. Lesen Sie den Text und beantworten Sie die folgenden Fragen! [10]

Samstagmorgen. Es ist sehr kalt, aber die Sonne scheint. Der Himmel ist blau. Überall liegt Schnee. Das sieht wunderschön aus. Wir sind in Unterjochen im Allgäu. Ganz im Süden von Deutschland.

Ich höre Hunde bellen. Es sind viele Hunde. Ungefähr 500. Die meisten sind Huskies. Sie sind mit ihren Besitzern aus ganz Deutschland, aus Österreich, aus der Schweiz und anderen europäischen Ländern gekommen. Hier in Unterjochen gibt es jedes Jahr ein internationales Hund Rennen. Diese Hunde laufen gern. Sie lieben die Arbeit. Faul im Haus liegen? Das mögen sie nicht! Sie lieben die Kälte! Auch in einer kalten Winternacht will ein Husky draußen schlafen.

Ich treffe Markus Untersberger und Yukon. Yukon ist ein Husky. Er ist groß. Seine Farbe ist schwarz und weiß. Schon geht das Rennen los. Markus startet mit seinem Team. Die Hunde müssen wissen: Soll ich langsam oder schnell fahren? Ich sehe Yukon und drei andere Hunde. Das ist ein Team. Es gibt insgesamt 80 Teams. 19 Minuten später ist Yukon als Erste um die Ecke mit 25km/h! Markus ruft laut: „Schneller, Schneller“!

Hurra! Markus und sein Team haben gewonnen. „Gut gemacht!“ lobt Markus seine Hunde. Ich gratuliere Markus und mache ein Foto. Nächstes Jahr komme ich wieder.

(A) Beantworten Sie die folgenden Fragen! (03)

1. Wo ist Unterjochen?
2. Wie viele Hunde kommen? Und woher kommen die Teams?
3. Was machen die Huskies gern und nicht gern?

(B) Richtig oder Falsch? (04)

1. In kalten Nächten schläft ein Husky gern im Haus.
2. Yukon gehört Markus.
3. Die Hunde verstehen langsam/ schnell laufen.
4. Yukon und sein Team haben nicht gewonnen.

(C) Suchen Sie drei Adjektive aus dem Text! (03)

GERMAN (ADVANCED)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Note :— Use of a dictionary is not allowed.

Frage 1. Übersetzen Sie die folgenden Texte ins Englische oder Marathi! [24]

A) (08)

Fliegen ist langweilig!

Vanessa fliegt oft von Deutschland nach Indien und wieder zurück. Sie erzählt ihren Freunden, warum sie nicht so gern fliegt:

Ich fliege nicht so gern, und du? Das Fliegen ist meistens nicht so angenehm . Bei internationalen Flügen muss man zum Beispiel zwei Stunden vor dem Abflug am Flughafen sein. Und die Flughäfen, die sind ja immer weit weg vom Stadtzentrum. Da muss man noch eine Stunde früher aus dem Haus. Und dann noch die lange Wartezeit in der Flughalle!

B) (08)

„ Ich lebe auch sehr gern mit meinen Freundinnen zusammen. Aber manchmal gibt es auch Probleme und Diskussionen. Wer kauft heute ein? Wer putzt? Wer darf am morgen zuerst ins Bad? Wer darf welche Sachen nehmen? Gestern habe ich zum Beispiel mein Lieblingsseis gekauft und heute ist es weg. Angelika oder Rosa oder Freunde haben es gegessen. Am besten schreibt man alles auf einen Zettel: „Das Eis ist von Linda. Bitte nicht essen!“ oder : „ Angelika, bitte heute die Küche putzen!“

C) Übersetzen Sie die folgenden Sätze ins Deutsche! (nur 4) (08)

1. Tom neither has a telephone nor a radio.
2. My English is good and I also understand Spanish.
3. The boy's name is Jan-Peter Bauer and is four years old.
4. Natascha Schmidt likes to draw tattoos on her own.
5. The youngsters enjoying being with friends.
6. India has won the Cricket match against Pakistan.

Frage 2) Beantworten Sie zehn der folgenden Fragen! [20]

1. Nennen Sie die Nachbarländer Deutschlands.
2. Welche Rolle spielt das Brot im Leben der Deutschen?
3. Gibt es Konflikte zwischen Ihnen und Ihren Eltern? Schreiben Sie kurz darüber.
4. Was wissen Sie über Frankfurt ?
5. Welche Werte sind für die deutschen Jugendliche wichtig?
6. Was denken Sie über Piercing ?
7. Wie geben Sie Ihr Taschengeld aus?
8. Nennen Sie drei Flüsse in Deutschland!

9. Wofür ist Pune bekannt?
10. Würden Sie gerne in einer Großfamilie wohnen? Begründen Sie Ihre Meinung!
11. Was erlauben Ihnen Ihre Eltern? Was ist für Sie verboten?
12. Wie feiert man in Deutschland den Nikolaustag?

Frage 3. Lesen Sie den folgenden Text und beantworten Sie die Fragen!

[16]

Dumm gelaufen!

Eines Tages war ich mit meinem Freund Darek verabredet. Ich fuhr zu ihm, klingelte, doch er war nicht da. Nach einiger Zeit rief ich ihn mit dem Handy an und er versprach, gleich zu kommen. Ich war ein bisschen böse, weil er mich so lange warten liess. Deshalb beschloss ich ihm einen kleinen Streich zu spielen. Ich versteckte mich hinter der Tür und wartete auf Darek. Die Tür ging auf. Ich sprang hervor und rief „Buh!!!“ Ich hatte Pech. Es war nicht Darek sondern seine Mutter, die sich fürchterlich erschrocken hat. Ich entschuldigte mich sofort und erklärte ihr, dass ich das eigentlich für Darek vorbereitet hatte. In diesem Moment kam Darek und sah, dass ich mit seiner Mutter lachte. Wir erzählten ihm die Geschichte und er hat sie später allen unseren Freunden erzählt.

Albert Barun, 13, München

A) Beantworten Sie die folgenden Fragen!

(06)

1. Warum versteckte sich Albert hinter der Tür?
2. Warum hat die Mutter von Darek einen Schock?
3. Was heisst „dumm gelaufen“?

B) Welche Antwort passt?

(02)

1. Einen Streich spielen heisst,
  - a) ein Musikinstrument spielen
  - b) mit jdm. etwas Lustiges machen, um einfach Spaß zu haben.
  - c) ein Versteckspiel spielen
2. Ich hatte Pech
  - a) Ich hatte kein Glück.
  - b) Ich hatte kein Geld.
  - c) Ich hatte keine Zeit.

C) Richtig oder Falsch ?

(04)

1. Albert kam spät zu Darek.
2. Die Mutter hatte Angst, wenn sie rein kam.
3. Dareks Mutter hat Albert geschimpft.
4. Darek ist dumm.

D) Suchen Sie Gegenteile aus dem Text!

(04)

1. glücklich x   2. weinen x   3. früh x   4. verabreden x

Frage 4. Grammatik und Wortschatz**[35]****A) Bilden Sie das Perfekt! (nur 5)****(05)**

1. Meine Nachbarin lässt den Hund immer los.
2. Der Dieb sieht den Polisten kommen.
3. Ich konnte sehr gut malen.
4. Ich lasse mir ein neues Kleid machen.
5. Früher durfte man hier parken.
6. Der Postbote verteilt die Briefe.

B) Setzen Sie die folgenden Verben in Präteritum ein! (nur 5)**(05)****(pflücken, wissen, zerstören, studieren, fahren, bestehen,)**

1. Früher _____ die Familie aus fünf oder sechs Personen.
2. Die Mädchen _____ schöne Blumen im Garten.
3. Die Hotels, Skipisten und Straßen _____ die Schönheit der Alpen.
4. Er _____ nur bis Hamburg.
5. Gibt es heute keinen Unterricht? Oh, das _____ ich nicht!
6. Früher _____ man nicht im Ausland.

C) Ergänzen Sie die Adjektivendungen!**(05)**

Einmal war ich bei einem sehr gut _____ Freund von mir in seinem neu _____ Studentenheim. Das war ein zwar klein _____ aber gemütlich _____ Zimmer. Die Küche war aber ziemlich groß _____. Da wollten wir etwas Lecker _____ kochen. Wir kauften frisch _____ Kartoffeln und machten einen schön _____ Kartoffelsalat und kauften auch frisch _____ Brot dazu. Hmmm! Das toll _____ Menü, kann ich nie vergessen!

D) Verbinden Sie die Sätze anhand der folgenden Konjunktionen! (nur 5)**(05)**

(entweder-oder, weder-noch, einerseits-andererseits, nicht nur- sondern auch, sowohl-als auch, zwar-aber)

1. Der Film ist lang. Er ist interessant.
2. Du brauchst einen Schirm. Du brauchst einen Regenmantel.
3. Die Häuser sind alt. Sie sind sehr schön.
4. Sie ist gut in der Schule. Sie ist gut im Sport.
5. Die Kleider in diesem Geschäft sind preiswert. Sie sind auch modisch.
6. Das Radfahren ist gesund. Es ist auch billig.

E) Bilden Sie das Passiv! (nur 5)**(05)**

1. Der Mann hat den Brief eingeworfen.
2. Sie haben das Paket nach Deutschland geschickt
3. Zuerst wäscht man die Orangen.
4. Man renoviert das ganze Gebäude.
5. Man tanzt in der Dicko.

6. Man hat meinen Geldbeutel gestohlen.

F) Bilden Sie Nomen! (nur 5) (05)

1. unterrichten   2. ankommen   3. selbstständig   4. beschreiben
5. verabreden   6. anfangen   7. prüfen

G) Wortschatz: Ergänzen Sie das passende Wort! (05)

1. _____, heisst dass mehrere junge Leute eine Wohnung teilen.
2. In der Vorweihnachtszeit basteln die Kinder einen _____. Er hat 24 kleine Türchen.
3. _____ sind Arbeiter aus den anderen Länder, die in der Nachkriegszeit nach Deutschland kamen.
4. Weihnachten und Ostern sind _____.
5. Man sagt "_____", bevor man anfängt zu essen.

Frage 5. Ergänzen Sie den Dialog! [05]

A: _____!

B: Mir geht es ganz gut, und dir?

A: _____. Hast du am Samstag Abend Zeit?

B: Ja, _____?

A: Ich _____.

B: Ah, toll! Und du gibst eine Geburtstagsparty, oder?

A: Ja. genau, so mit Freunden.

B: _____?

A: So etwa um 4.00 und sie dauert etwa bis 9.00 am abend.

B: Ok gut, Danke für die Einladung. Ich komme dann um 4.00.

A: Gut. Bis dann!

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-106

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

GUJARATI

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

પ્રશ્ન:- ૧ નીચેના માંથી કોઈ પણ એક વિષય પર નિબંધ લખો.

[20]

- ૧ તમને ગમતો ખેલાડી
- ૨ આજ ની પરીક્ષા પદ્ધતિ
- ૩ બદલાતા ગામડાં
- ૪ વધતી જતી બેરોજગારી

પ્રશ્ન:- ૨ કોઈ પણ એક પ્રશ્ન નો સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.

[20]

- ૧ ગુજરાતી સાહિત્ય માં પ્રવાસ સાહિત્ય વિવિધતા થી ભરેલું છે. સમજાવો.
- ૨ "આપણી ચેતના નો વિસ્તાર એ જ આપણા વ્યક્તિત્વ ની સમૃદ્ધિ." સમજાવો.

પ્રશ્ન:- ૩ કોઈ પણ એક પ્રશ્ન નો સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.

[20]

- ૧ કવિ ઉમાશંકર જોશી ના કાવ્યો માં વર્ણવેલી ઋતુઓ.
- ૨ ઉમાશંકર જોશી ના કાવ્ય વિશ્વતોમુખી કાવ્ય માં હિમાલય નું વર્ણન.

P.T.O.

પ્રશ્ન ૪ (અ) ટૂંકનોંધ લખો. (કોઈ પણ એક)

[10]

- ૧ "જીવ્યા કરતા જોયું ભલું" એ કહેવત અમર પ્રવાસ ને આધારે સમજાવો.
- ૨ હિમાલય ની પહેલી શિખામણ માં ચાર ધામ ની યાત્રા વર્ણવો.

(બ) ટૂંકનોંધ લખો.(કોઈ પણ એક)

[10]

- ૧ ગંગોત્રી કાવ્યસંગ્રહ ના ઉષા કાવ્ય માં વર્ણવેલું સવાર નું વર્ણન
- ૨ "વ્યક્તિ મટી બનું હું વિશ્વ માનવી માથે ધરું ધૂળ વસુન્ધરાની" ઉમાશંકર જોશી ના શબ્દો માં સમજાવો.

પ્રશ્ન ૫ (અ) પૂર્વાપર સંબંધ લખો. (એક ગદ્ય એક પદ્ય)

[10]

- ૧ માઝુલી એટલે અસાં નો સંસ્કૃતિ-દ્રીપ.
- ૨ અરે અરે જાણે શું થઈ ગયું? હૈયું કેમ હાથ ના રહ્યું?
- ૩ અમે અતિશ નંદતા રસ પસારી સૌને હૈયે.
- ૪ શબરી ને સૌરભે સીંચતી.

(બ) પત્રલેખન

[10]

તમારા નાના ભાઈ ને વ્યાયામ નું મહત્વ સમજાવતો પત્ર લખો.

અથવા

અહેવાલ લેખન

તમારી કોલેજમાં યોજાયેલા 'રમતોત્સવ' નો અહેવાલ આશરે એકસો શબ્દોમાં લખો.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-107

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

URDU

(For External)

(General Paper I)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

(A) Bang-e-Dara Part-I.

(B) Chand Hum Asr by Maulvi Abdul Haque.

نوٹ : تمام سوالات لازمی ہیں۔

[۱۵]

۱۔ اُردو نظم نگاری کی تاریخ اور ارتقاء کا مفصل بیان کیجئے۔

یا
نظم کے معنی و مفہوم اور مختلف اقسام پر روشنی ڈالئے۔

[۱۵]

۲۔ خاکہ نگاری کا اردو ادب میں مقام متعین کیجئے۔

یا
خاکہ نگاری کے اصول تفصیل سے بیان کیجئے۔

[۱۵]

۳۔ اقبال کی نظموں کی خصوصیات پر سیر حاصل تبصرہ کیجئے۔

یا
علامہ اقبال کی حیات اور ادبی کارناموں کا تذکرہ کیجئے۔

P.T.O.

۴۔ بائے اردو کی سیرت و شخصیت کا جائزہ پیش کیجئے۔ [۱۵]

یا

مولوی عبدالحق کی ادبی خدمات کا اجمالی خاکہ تحریر کیجئے۔

۵۔ (الف) کسی ایک نظم کا مرکزی خیال بیان کرتے ہوئے تشریح کیجئے: [۱۲]

(۱) نیا سوالہ

(۲) اک آرزو

(۳) بلاؓ

(ب) کسی ایک خاکہ کا فنی جائزہ لیجئے: [۱۰]

(۱) سید مرحوم محمود

(۲) نام دیو مالی

(۳) گدڑی کالال: نور خان

(ج) ذیل کے اشعار میں سے کوئی چھ کی تشریح بحوالہء متن کیجئے: [۱۸]

(۱) ازاں ازل سے ترے عشق کا تراشہ بنی

غازاس کے نظارے کا اک بہانہ بنی

(۲) جل رہا ہوں گل نہیں پڑتی کسی پہلو مجھے

آڈبودے اے مچھ آب گنگا تو مجھے

(۳) ہر صبح اٹھ کے گائیں منتر وہ بیٹھے بیٹھے

سارے پجاریوں کے مے پیت کی پلا دے

- (۴) ہے بلندی سے فلک سے بوسِ نشمین میرا
ابر کہسار ہوں گلِ پاش ہے دامن میرا
- (۵) ہو دل فریب ایسا کہسار کا نظارہ
پانی بھی موج بن کر اٹھ اٹھ کے دیکھتا ہو
- (۶) میرے بگڑے ہوئے کاموں کو بنایا تو نے
بار جو مجھ سے نہ اٹھا، وہ اٹھایا تو نے
- (۷) سوز بانوں پر بھی خاموشی تجھے منظور ہے
راز وہ کیا ہے ترے سینے میں جو مستور ہے
- (۸) مری زبانِ قلم سے کسی کا دل نہ دکھے
کسی سے شکوہ نہ ہو زیرِ آسماں مجھ کو

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—10

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-110

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HINDI

General Paper 1

(2013 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तकें :— (i) गद्य वैभव — संपादक : डॉ. राजेंद्र खैरनार।

(ii) काव्य सरिता — संपादक : डॉ. सुरेश सालुंके।

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

(i) अलगू चौधरी और जुम्मन शेख की मित्रता का वर्णन कीजिए।

(ii) पठित रेखाचित्र के आधार पर सुभान खाँ का चरित्र-चित्रण कीजिए।

(iii) 'क्लेम' कहानी के साधुसिंह की चरित्रगत विशेषताएँ लिखिए।

(iv) 'वही की वही बात' कहानी का उद्देश्य लिखिए।

(v) 'सुख' कहानी के भोलाबाबू की व्यथा को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

(vi) 'महानगर की मैथिली' कहानी के आधार पर महानगरीय जीवन की त्रासदी का विवेचन कीजिए।

P.T.O.

2. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

- (i) 'दोनों ओर प्रेम पलता है' कविता में कवि ने उर्मिला की विरह-व्यथा किन शब्दों में चित्रित की है ?
- (ii) 'स्नेह-निर्झर बह गया है', ऐसा कवि क्यों कहते हैं ?
- (iii) 'पुष्प की अभिलाषा' कविता में व्यक्त बलिदान की भावना को स्पष्ट कीजिए।
- (iv) पठित कविता के आधार पर अकाल और उसके बाद की स्थितियों का वर्णन कीजिए।
- (v) 'जो शिलाएँ तोड़ते हैं' कविता में कवि ने किन बातों का महत्व प्रतिपादित किया है ?
- (vi) 'टूटा पहिया' कविता की प्रतीकात्मकता को संक्षेप में समझाइए।

3. (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [12]

- (i) "हमसे पहले वाली पीढ़ी की स्त्री का न तो कोई स्वतंत्र व्यक्तित्व होता था ..... न ही कोई स्वतंत्र पहचान, वह तो मात्र रिश्तों से ही पहचानी जाती थी।"
- (ii) "मुरदे का अंतिम संस्कार नहीं करेंगे तो कल तुम ही लोग पता नहीं कहाँ कहाँ जाकर बदनाम करोगे।"
- (iii) "बेटी वाला चाहे अपना घर-द्वार बेच कर दे दे पर बेटे वाले की नाक-भौं सिकुड़ी रहती है।"

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [12]

- (i) स्नेह भरा जलता है झिलमिल मेरा यह दीपक-मन रे!
मेरे दृग के तारक में नव उत्पल का उन्मीलन रे!

- (ii) दीपक और फूल से सीखो
कब बुझना, कब खिलना!
मिट्टी में या सूर्य-किरण में
कब दोनों का मिलना!
- (iii) जो चुभ रहे हैं—शूल हैं, ये अर्द्धसत्य हैं,
इन नर्म-नर्म फूलों का चुभना भी देखिए।

4. (अ) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं आठ के हिंदी पर्याय लिखिए : [8]

- (i) Act
(ii) Concession
(iii) Capital
(iv) Delay
(v) Employment
(vi) Formal
(vii) Goods
(viii) Medical leave
(ix) Officiating
(x) Salary.

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः वाक्यों को शुद्ध करके फिर से लिखिए : [6]

- (i) रामु का भाग्य खुल गया।
(ii) यह मेरी हस्ताक्षर नहीं है।
(iii) उसके पास बहुत सोने है।
(iv) सूरज कुत्ते को बहुत डरता है।
(v) मेरे पास सौ रुपये की नोट नहीं है।
(vi) कलकत्ता यह एक बड़ा शहर है।
(vii) आशा की आवाज लता से सुंदर है।
(viii) मुझे गर्म गाय का दूध दो।

(इ) निम्नलिखित में से किसी एक परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [6]

(i) काळ सतत बदलत असतो. प्रत्येक क्षणी नव्या नव्या घटना घडत असतात. आज जो राजा असतो, उद्या तोच भिखारी होऊ शकतो. आज जो प्रगतीच्या शिखरावर आरूढ आहे, तोच उद्या अवनतीच्या खोल गर्तेत बुडालेला दिसतो. तसेच आज जो स्वतःला जगज्जेता म्हणवत असतो, तो उद्या दुसऱ्या कुणापुढे तरी नतमस्तक झालेला दिसून येतो. काळाचे चक्र फार शक्तीवान असते. त्याच्यासमोर मोठे मोठे बलवान देखील गुडघे टेकतांना दिसून येतात. अर्थात् काही जणांना मात्र हाच काळ अनुकूल असतो. त्याला मात्र जगात सर्वकाही विनासायास मिळते. मात्र काळाची ज्याच्यावर वाकडी नजर होते, त्याला दुनियेत थारा मिळत नाही.

(ii) Times keep on changing all the time. Some new incident occurs almost every movement. A king one day may find himself begging on the streets on the next day. One who is at the peak of progress today may go down deep at the bottom tomorrow one claiming to have conquered the world today may be completed to fall down at the feet of someone else next day. Time is amipotent even the supermighty are often seen kneeling in from it. Of course those whom if favours achieve anything they desire to achieve, quite easily effortlessly. But anybody who is out of its favour will final assistance from nobody and becomes totally helpless.

अथवा

निम्नलिखित परिच्छेद का एक-तिहाई शब्दों में सार-लेखन कर उसे उचित शीर्षक दीजिए :

किसी भी देश या काल के लिए जवान तथा शिक्षक दोनों ही महत्वपूर्ण हैं। किसी एक के बिना समाज सुरक्षित नहीं रह सकता। दोनों ही समाज के रक्षक हैं, किंतु उनके कार्यों में भिन्नता दिखाई पड़ती है। एक शत्रु से देश की रक्षा करता है तो दूसरा उसे समृद्ध करता है। फिर भी शिक्षक का उत्तरदायित्व जवान से कहीं बढ़कर है। भावी नागरिक निर्माण करने की जिम्मेदारी शिक्षक के ऊपर है। वह उसके शारीरिक, मानसिक तथा नैतिक विकास का जनक है, जिस पर व्यक्ति, समाज तथा राष्ट्र निर्भर है। शिक्षक के द्वारा ही कोई योग्य सैनिक बन सकता है। आज शिक्षक ने सैनिक धारकों में क्रांति पैदा कर दी है। हमारे अहिंसक आंदोलन ने दुनिया को दिखा दिया है कि शिक्षक सैनिक से कई गुना श्रेष्ठ है। इसे बनावटी शास्त्रों की जरूरत नहीं है। इसका आत्मिक बल सब शस्त्रों से बड़ा है।

(ई) निम्नलिखित पत्रों में से किसी एक पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए : [6]

(i) नंदलाल/नंदादेवी मोरे, रविदास नगर, नवापुर से प्राचार्य, ग्रामोन्नति महाविद्यालय, अहमदनगर को हिंदी अध्यापक पद के लिए आवेदन-पत्र लिखता/लिखती है।

(ii) मनीष/मनीषा अहिरे, छत्रपति नगर, धुलिया से अनमोल प्रकाशन अ.ब. चौक पुणे को गलत किताबें भेजने के कारण शिकायती पत्र लिखता/लिखती है।

5. निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर निबंध लिखिए : [10]

(i) बेरोजगारी : एक जानलेवा बीमारी

(ii) दूरदर्शन से लाभ-हानि

(iii) साहित्य और समाज।

[5301]-EXT-110

(प्रयोजनमूलक हिंदी) (Functional Hindi)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं दस शब्दों के हिंदी पर्याय लिखिए : [10]

(i) Administrator

(ii) Bond

(iii) Credit

(iv) Designation

(v) Full value

(vi) Grant

(vii) Historical

(viii) Liaison officer

(ix) Memory

(x) Mayor

(xi) Oath

(xii) Project.

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दस गणितीय आँकड़ों तथा चिह्नों को मानक हिंदी वर्तनी के अनुसार लिखिए : [10]

(i) 54

(ii) $12 \times 5 = 60$

(iii) $38 \div 4 = 9.5$

(iv) 37

(v) 90

(vi) 79%

(vii) $46 - 6 = 40$

(viii) $1/4$

(ix) $3\frac{1}{2}$

(x) 98

(xi) 77

(xii) 100.

2. निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं दस वाक्यों को मानक वर्तनी के आधार पर शुद्ध करके फिर से लिखिए : [10]

(i) शेक्सपीयर के नाट्य-दृश्यों का प्रयोग होना चाहिए।

(ii) वहाँ भारी-भरकम भीड़ जमा थी।

(iii) पति-पत्नी के झगड़े का हेतु क्या हो सकता है ?

(iv) करीम ने रहीम पर कठोर कुठाराघात किया।

(v) पुलिस ने हरि में आरोप लगाया।

(vi) मेरा नाम श्री आनन्द कुमार जी है।

(vii) अभंग एक प्रकार का मराठी छन्द है।

(viii) उस वन में प्रातःकाल के समय बहुत ही सुहावना दृश्य होता था।

(ix) देश की वर्तमान मौजूदा अवस्था अच्छी नहीं है।

(x) इसके बाद वे वापस लौट आये।

(xi) आपका भवदीय,

(xii) उसके आँखों से आँसू बहता है।

3. (अ) निम्नलिखित परिच्छेद का एक-तिहाई शब्दों में सार-लेखन कर उसे उचित शीर्षक दीजिए : [6]

अन्तर्राष्ट्रीय बाजार में भारतीय उद्योग, विदेशी उद्योगों से टक्कर लेने की क्षमता कैसे पैदा करें ? यह एक बहुत बड़ी चुनौती है। शुरू-शुरू में देश के अर्थ-तन्त्र में मूल क्षेत्र के उद्योगों की स्थापना में सरकार ने मुख्य उद्यमी की महत्वपूर्ण भूमिका निभायी। राष्ट्रहित में आधारभूत उद्योगों की आवश्यकता को समझते हुए बहुत से उद्योगों को अनेक प्रकार से संरक्षण प्रदान किया और देश-विदेश के प्रतिद्वन्द्वी उद्योगों द्वारा मुकाबले की चोट से बचाने की हरचंद कोशिश की गई। पिछले तीन दशकों में कुछ महत्वपूर्ण क्षेत्रों में कई उद्योगों ने काफी उन्नति की है। इलैक्ट्रानिक्स एवं बायोटेक्नोलॉजी आदि के क्षेत्र में नवीनतम उद्योगों के आगमन पर नजर दौड़ाई जाय तो राष्ट्र की विकास यात्रा से प्रभावित हुए बिना नहीं रहा जाता।

(आ) निम्नलिखित पत्रों में से किन्हीं दो पत्रों के प्रारूप तैयार कीजिए : [10]

(i) पवन/अश्विनी मोहिते, मंगेश नगर, रायगड से भारत संचार निगम लिमिटेड, विभागीय अभियंता, महाव्यवस्थापक दूरसंचार निगम रायगड को अभियंता पद हेतु आवेदन-पत्र स्ववृत्त सहित लिखता/लिखती है।

(ii) केंद्रीय हिंदी विश्वविद्यालय के हिंदी विभागाध्यक्ष, 'विश्व हिंदी दिवस' के समारोह में शामिल होने हेतु डॉ. सुबोध सहाय, निदेशक, केन्द्रीय हिंदी निदेशालय, मानव संसाधन विकास मंत्रालय, नई दिल्ली को निमंत्रण पत्र लिखते हैं।

(iii) केतकी देशपांडे, उत्तम नगर, सिडको, नाशिक से खाद्य अधीक्षक, मेरी मार्ग, नाशिक को खाद्य पदार्थों में हो रही मिलावट के संदर्भ में शिकायती पत्र लिखती है।

4. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [10]

(i) महानगर निगम की कूड़ा-कचरा उठाने वाली घण्टा गाड़ी का विज्ञापन।

(ii) हास्य क्लब का विज्ञापन।

(iii) नए आए 6G मोबाईल का विज्ञापन।

(iv) हेलमेट का विज्ञापन।

(आ) निम्नलिखित मराठी अथवा अंग्रेजी परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [6]

बऱ्याच दिवसापासून टंकलेखन यंत्र नादुरुस्त अवस्थेत आहेत; त्यामुळे कामे रेंगाळली आहेत. कृपा करून तात्काळ दुरुस्तीविषयी कंपनीस कळवावे. सकाळीच त्यांना फोनवर सांगितल्याप्रमाणे दुरुस्तीसाठी त्यांच्या कडून अंदाजे खर्चाचे विवरण मागितलेले नाही.

अथवा

The typewriter machine is out of order since long time and work has been suffering. Please ask the company to attend the machine immediately. As I pointed out to them on the phone today we have not asked them to send us any estimates for it.

5. (अ) निम्नलिखित लघूत्तरीय प्रश्नों में से किन्हीं **तीन** के उत्तर लिखिए : [18]

- (i) हिंदी भाषा के विविध रूप लिखिए।
- (ii) जनसंचार के प्रमुख माध्यमों का परिचय दीजिए।
- (iii) प्रयोजनमूलक हिंदी के विविध कार्यक्षेत्रों का परिचय दीजिए।
- (iv) अनुवादक के गुण लिखिए।

(आ) निम्नलिखित विषयों में से किन्हीं **चार** पर टिप्पणियाँ लिखिए : [20]

- (i) पत्र-लेखन के प्रकार
- (ii) प्रयोजनमूलक हिंदी की विशेषताएँ
- (iii) विज्ञापन का महत्व
- (iv) साहित्यिक भाषा
- (v) अनुवाद का महत्व
- (vi) संवाद कौशल।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-112

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

SANSKRIT

(G-I : Surabhāratī)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

All questions are compulsory.

(ii) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

Figures to the right indicate full marks.

1. 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी कोणत्याही दोहोंचे मराठीत अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा : [10]

Translate any two from 'A' and 'B' sections into Marathi or English :

'अ' भाग/'A' Section

(i) स यथा वीणायै वाद्यमानायै न बाह्याञ्छब्दाञ्छक्नुयाद् ग्रहणाय। वीणायै तु ग्रहणेन वीणावादस्थ वा शब्दो गृहीतः। स यथाऽऽर्द्धेन्धाग्ने रभ्याहितस्य पृथग्धूमा विनिश्चरन्त्येवं वा अरेऽस्य महतो भूतस्य निःश्वसितमेतदयद्गवेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्वाङ्गिरसेतिहासः पुराणं विद्या उपनिषदः श्लोका सूत्राणि अनुव्याख्यानानि व्याख्यानानीष्टं हुताशिते पायितमयं च लोकः परश्च लोकः सर्वाणि च भूतानि।

P.T.O.

(ii) देवी — इदं सर्पमुद्रितमङ्गुलीयकम्। पश्चान्मभैव हस्ते देह्येतत्।
(इति प्रयच्छति।)

राजा — जयसेने, कर्मसिद्धावाशु प्रतिपत्तिमानय।

जयसेना — यदेव आज्ञापयति। (इति निष्क्रान्ता।)

परिव्राजिका — देव, यथा मे हृदयमाचष्टे तथा निर्विषो गौतमः।

राजा — भूयादेवम्।

(प्रविश्य)

जयसेना — देव निवृत्तविषवेग आर्यगौतमो मुहूर्तेन प्रकृतिस्थः संवृतः।

(iii) चन्द्रापीडोऽप्यनन्यहृदयतया तथा नियन्त्रितो राज्ञाचिरेणैव कालेन यथास्वमात्मकौशलं प्रकटयश्भिः पात्रवशादुपजातोत्साहैराचार्यैरूपदिश्यमानाः सर्वा विद्या जग्राह। मणिदर्पण इवातिनिर्मले तस्मिन् संचक्राम सकलः कलाकलापः। तथा हि पदे वाक्ये प्रमाणे धर्मशास्त्रे परं कौशलमवाप।

‘ब’ विभाग/‘B’ Section

[10]

(i) एह्यागच्छ समाश्रयासनमिदं कस्माच्चिरादृश्यसे

का वार्ता ह्ययतिदुर्बलोऽसि कुशलं प्रीतोऽस्मि ते दर्शनात्।

एवं ये समुपागतान् प्रणयिनः प्रल्हादयन्त्यादरा-

त्तेषां युक्तमशाङ्कितेन मनसा हर्म्याणि गन्तुं सदा ॥

(ii) प्रकृत्या शीतल स्पर्शो हिमविद्धश्च साम्प्रतम्।

प्रवाति पश्चिमो वायुः काले द्विगुणशीतलः ॥

बाष्पच्छन्नान्यरण्यानि यवगोधूमवन्ति च।

शोभतेऽभ्युदिते सूर्ये नदिभिः क्रौञ्चसारसैः ॥

(iii) किरीटोज्ज्वलत्सर्वदिक्प्रान्तभागं

सुरैरर्चितं दिव्यरत्नैरनर्घैः।

त्रिभङ्गाकृतिं बर्हमाल्यावतंसं

परब्रह्मलिङ्गं भजे पाण्डुरङ्गम् ॥

2. 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी दोहोंचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा : [20]
Explain with reference to context any *two* from each sections,
'A' and 'B'.

'अ' विभाग/'A' Section

- (i) लुप्तव्यायामः प्रव्रजेदापृच्छ्य धर्मस्थानम्।
(ii) न च कृत्यं परित्याजमेष धर्मः सनातनः।
(iii) यथैवोपकरणवतां जीवितं तथैव ते जीवितं स्यात्।

'ब' विभाग/'B' Section

- (i) वल्मीकश्च सुमेरुः कृतप्रतिज्ञस्य वीरस्य।
(ii) ते ज्ञानपण्यं वणिजं वदन्ति।
(iii) सन्तोऽदयापि हि सन्ति, सत्फलयुता भूयात्सदैषां कृतिः।

3. कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा : [20]

Write an essay type of answer to any *one* of the following :

सर्वधर्मपरिषदेची तयारी सांगून स्वामीजींनी कोणते भाषण केले ते स्पष्ट करा.

Which preparations were made for सर्वधर्मपरिषद् and explain the speech delivered by स्वामीजी in the same.

किंवा (Or)

पं. विष्णुशर्मांच्या 'पञ्चतन्त्रम्' मधील 'गजस्तत्र न हन्यते' या गोष्टीचे रसग्रहण करा.

Appreciate a story गजस्तत्र न हन्यते from पञ्चतन्त्र of पं. विष्णुशर्मा.

4. कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा : [20]

Write an essay type of answer to any *one* of the following :

कर्ण आणि सूर्य यांच्यामधील संवादाचे रसग्रहण करा.

Appreciate a dialogue between कर्ण and सूर्य.

किंवा (Or)

'भारतवीरप्रशस्तिः पाठाचे रसग्रहण करा.

Appreciate a lesson 'भारतवीरप्रशस्तिः'।

5. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विवेचक टीपा लिहा :

[20]

Write critical notes on any *two* of the following :

(i) याज्ञवल्क्यांनी सांगितलेले लौकिक प्रेमाचे स्वरूप.

लौकिक प्रेम as explained by याज्ञवल्क्य.

(ii) कौटिल्याच्या नवीन गाव वसविण्याबाबतच्या सूचना.

Advice of कौटिल्य on constructing new village.

(iii) कालिदासाचे शिक्षणविषयक विचार.

Views of कालिदास on education.

(iv) 'व्याघ्रीतनयसंवाद' या उताऱ्यातून विसून येणारा कवीचा आशावाद.

Optimism of a poet as reflected through 'व्याघ्रीतनयसंवाद' paragraph.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-115

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

ARABIC

(For External)

General Paper I

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

1. Translate into English *or* Urdu *or* Marathi any *two* of the following passages : [20]

(الف) أَلَوْلَدُ جَالِسٌ عَلَى الْكُرْسِيِّ هُوَ مَسْرُورٌ. الْبِنْتُ جَالِسَةٌ عَلَى السَّرِيرِ هِيَ

مَسْرُورَةٌ. التَّلْمِيذُ حَاضِرٌ فِي الْفَصْلِ هُوَ لِنَشِيْطٍ. التَّلْمِيْذَةُ حَاضِرَةٌ

فِي الْفَصْلِ هِيَ نَشِيْطَةٌ أَلَّابٌ وَقَفَّ فِي الْبَيْتِ هُوَ غَاضِبٌ أَلَّامٌ وَقَفَّةٌ فِي

الْمَطْبَخِ هِيَ مَشْغُولَةٌ. أَلَّخُ نَائِمٌ فِي الْمَهْدِ هُوَ جَوَاعَانٌ أَلَّخْتُ نَائِمَةً

فِي الْفِرَاشِ. هِيَ تَعْبَانَةٌ وَجَوَاعَانَةٌ. الْمُدْرَسُ رَاجِعٌ إِلَى الْبَيْتِ

هُوَ كَسْلَانٌ. الرَّجُلُ ذَاهِبٌ إِلَى الْمَسْجِدِ هُوَ طَاهِرٌ وَصَالِحٌ.

P.T.O.

(ب) ”حَامِدٌ خَرَجَ مِنَ الْبَيْتِ صَبَاحاً - وَوَصَلَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ فِي الْمِيعَادِ -

رَجَعَ حَامِدٌ إِلَى الْبَيْتِ ظُهْرًا وَوَقَفَ بِالْبَابِ - هُوَ طَرَقَ الْبَابَ، سَعَادُ

سَمِعَتْ طَرَقَ الْبَابِ - سَعَادُ قَرَبَتْ مِنَ الْبَابِ وَفَتَحَتْهُ - حَامِدٌ وَصَلَ إِلَى

الْحُجْرَةِ وَخَلَعَ اللَّبَاسَ وَلَبَسَ لِبَاسًا أُخْرَى - نَظَرَ حَامِدٌ وَقَعَ عَلَيَّ

الْمَكْتَبِ، وَجَدَ عَلَيْهِ رِسَالَةً، وَرَدَّتْ الرِّسَالَةُ مِنَ الْقَرْيَةِ - اخَذَ حَامِدٌ

تِلْكَ الرِّسَالَةَ وَقَرَأَهَا - وَضَعَهَا فِي الْحَيْبِ -“

(ج) أنا أركبُ الدَّرَاجَةَ وَأَذْهَبُ إِلَى الْجَنِينَةِ مَسَاءً - أتركُ الدَّرَاجَةَ عِنْدُ

الشَّجَرَةِ وَاسْبِحُ فِي الْبَرَكَةِ وَافْرُحْ - أَنْتَ تَدْخُلُ الْفَصْلَ الْآنَ وَتَفْتَحُ

الْكِتَابَ وَتَقْرَأُ الدَّرْسَ وَتَكْتُبُ الْإِمْلَاءَ - وَتَسْمَعُ كَلَامَ الْأُسْتَاذِ -

سَلِمَى تَدْخُلُ الْمَطْبَخَ وَتَغْسِلُ، لُ الْإِنَاءِ وَتَطْبِخُ الطَّعَامَ - سَعَادُ

تَذْهَبُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ الْبَنَاتِ وَتَقْرَأُ الْعَرَبِيَّةَ وَالْأَرْدُوِيَّةَ وَالْقُرْآنَ

وَالْحَدِيثَ - وَتَكْتُبُ الدَّرْسَ -

2. Explain with reference any *five* of the following verses :

[20]

(١) اجْعَلِ الْيَوْمَ سَعِيدًا

وَكَثِيرَ الْبَرَكَاتِ

(٢) وَأَعِنِّي فِي دُرُوسِي

وَأَدِّءِ الْوَاجِبَاتِ

(٣) وَأَنْدِ عَقْلِي وَ قَلْبِي

بِالْعُلُومِ النَّافِعَاتِ

(٤) وَأَحْمِنِي وَأَحْمِ بِلَادِي

مِنْ شُرُورِ الْحَادِثَاتِ

(٥) وَأَمْلَأِ الدُّنْيَا سَلَامًا

شَامِلًا مِنْ كُلِّ الْجِهَاتِ

(٦) يَا إِلَهِي يَا إِلَهِي

يَا مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ

(٧) فَاحْذَرُ فَاحْذَرُ مِنَ الشَّيْطَانِ

يَا قَلَمِي يَا طَوْعَ بِنَاتِي

(٧) لَا تَعْشِقْ غَيْرَ الْإِيمَانِ

لَا تَرْسِمَ غَيْرَ الْوَطَانِ

3. (A) Define and illustrate any *two* of the following : [15]

(١) أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ

(٢) الضَّمَائِرُ

(٣) حُرُوفُ الْهَجَاءِ

(٤) الْفِعْلُ الْمَاضِي

(B) Write the answers in Arabic any *five* of the following : [5]

(١) هَلْ أَنْتَ مُدَرِّسٌ؟

(٢) أَيُّ تَلْمِيذٍ مَحْبُوبٌ؟

(٣) أَيْنَ التَّلْمِيذُ؟

(٤) مَاذَا عَلَّمَ الْمَكْتَبُ؟

(٥) مَنْ يَجْلِسُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ؟

(٦) أَيْنَ يَسْبَحُ السَّمَكُ؟

(٧) مَاذَا شَرَحَ الْمُعَلِّمُ؟

(٨) مَنْ سَمِعَ الصَّوْتَ؟

4. Write the long notes on any *two* of the following : [20]

(١) الشعر الجاهلي

(٢) حسان بن ثابت

(٣) امرأ القيس

(٤) المعلقات

5. (A) Translate the following into English (any *five*) : [10]

(١) وَالِدِي عَامِلٌ فِي غُرْفَتِهِ -

(٢) هَلْ أَحَذَكَ إِلَى الْمَكْتَبِ ؟

(٣) فِي الثَّلَاجَةِ تَفَاحَةٌ -

(٤) الْبِنْتُ جَالِسَةٌ عَلَى الْكُرْسِيِّ -

(٥) هُوَ ذَاهِبٌ إِلَى بَيْتِ صَدِيقِهِ -

(٦) لَوْنُ سَيَّارَتِهِ جَمِيلٌ -

(٧) حَدِيقَةُ الْجَامِعَةِ كَبِيرَةٌ -

(٨) عَلِيٌّ رَاجِعٌ مَعَ فَاطِمَةَ مِنَ السُّوقِ -

(B) Translate the following into Arabic (any *five*) :

[10]

- (1) This bus is coming from the college.
- (2) His office is far from his home.
- (3) That chair is comfortable.
- (4) She is busy in her office.
- (5) The television of Farida is in her room.
- (6) He is going to the house of his teacher.
- (7) The little boy is naughty but intelligent.
- (8) I went to the house of my friend.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-116

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ECONOMICS

G-1 : INDIAN ECONOMY – PROBLEMS AND PROSPECTS

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) State the characteristics of Indian Economy as a developing economy.
  - (b) Explain the problems of overpopulation and explain the measures to control the population in India.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) State the causes of unemployment in India and explain the measures of eradication of unemployment.
  - (b) What is the Agriculture Productivity ? Explain the causes of low productivity of agriculture in India.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) What is the Industrialization ? Explain the role of Industrialization in Indian Economic Development.
  - (b) What is the Industrial dispute ? Explain the causes of Industrial dispute.

P.T.O.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]

- (a) What is the Planning ? Explain the different types of Planning.
(b) State the causes of regional imbalance in Maharashtra and explain preventive measures.

5. Write short notes (any *two*) : [20]

- (a) Causes of Poverty in India
(b) Special Economic Zone (SEZ)
(c) Social Security
(d) Water Management

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (a) विकसनशिल अर्थव्यवस्था म्हणून भारतीय अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सांगा.
(b) भारतातील अतिरिक्त लोकसंख्येच्या समस्या आणि लोकसंख्या नियंत्रणासाठीचे उपाय स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (a) भारतातील बेकारीची कारणे सांगा. आणि बेकारी कमी करण्यासाठीच्या उपाययोजना स्पष्ट करा.
(b) कृषी उत्पादकता म्हणजे काय ? भारतातील शेतीची उत्पादकता कमी असण्याची कारणे स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (a) औद्योगिकीकरण म्हणजे काय ? भारताच्या आर्थिक विकासातील औद्योगिकीकरणाची भूमिका स्पष्ट करा.
- (b) औद्योगिक कलह म्हणजे काय ? औद्योगिक कलहाची कारणे स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (a) आर्थिक नियोजन म्हणजे काय ? आर्थिक नियोजनाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- (b) महाराष्ट्रातील प्रादेशिक असमतोलाची कारणे सांगा आणि प्रादेशिक समतोल साधण्यासाठीचे उपाय स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (a) भारतातील दारिद्र्याची कारणे
- (b) विशेष आर्थिक क्षेत्र (सेझ)
- (c) सामाजिक सुरक्षितता
- (d) जलव्यवस्थापन

G-1 : AGRICULTURAL ECONOMICS

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain the role of Agriculture in Economic Development.
  - (b) Do the evaluation of National Rural Employment Guarantee Scheme.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) What is Green Revolution ? Explain the achievements and failures of Green Revolution.
  - (b) State the importance of agricultural finance. Explain the sources of agricultural finance.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) What are the causes and preventive measures of farmers' suicide ?
  - (b) State the importance of irrigation in agriculture and explain the main types of irrigation.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain the problems and remedies of agricultural marketing in India.
  - (b) State the objectives of 'W.T.O.'. Explain the impact of WTO on Indian Agriculture.

5. Write short notes (any *two*) : [20]
  - (a) Cropping Pattern
  - (b) Food Security
  - (c) Minimum Wages Act
  - (d) Micro Finance

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(a) आर्थिक विकासातील शेतीची भूमिका स्पष्ट करा.
(b) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेचे मुल्यमापन करा.
2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(a) हरीत क्रांती म्हणजे काय ? हरीत क्रांतीचे यश व अपयश स्पष्ट करा.
(b) कृषी वित्तपुरवठ्याचे महत्व सांगा व कृषी वित्तपुरवठ्याचे स्रोत स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(a) शेतकऱ्यांच्या आत्महत्तेची कारणे सांगून आत्महत्या टाळण्यासाठी उपाय स्पष्ट करा.
(b) जलसिंचनाचे महत्व सांगा व जलसिंचनाचे प्रमुख प्रकार स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
(a) भारतातील कृषी विपणन व्यवस्थेची समस्या सांगून त्यावरील उपाय स्पष्ट करा.
(b) जागतिक व्यापार संघटनेची उद्दिष्टे सांगा व भारतीय शेतीक्षेत्रावरील जागतिक व्यापार संघटनेचा प्रभाव स्पष्ट करा.
5. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(a) पीक रचना
(b) अन्नसुरक्षा
(c) किमान वेतन कायदा
(d) सुक्ष्म वित्तपुरवठा

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-117

F.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2018

POLITICAL SCIENCE

G-1 : INDIAN GOVERNMENT AND POLITICS

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (1) Explain the nature and importance of the preamble of the constitution of India.
  - (2) Explain the powers, functions and role of Chief Minister and his Council of Ministers.
2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (1) Explain the Directive Principles of State Policy mentioned in the constitution of India.
  - (2) Discuss the rise of regional political parties and their role in Indian politics.
3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (1) Describe the composition, powers and functions of Lok Sabha.
  - (2) Explain the importance of caste and religion in Indian politics.

P.T.O.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]
- (1) Describe the process of election, powers, functions and role of the President of India.
  - (2) Discuss the hurdles in the process of development in India.
5. Attempt short notes on any *two* of the following : [20]
- (1) Fundamental duties
  - (2) Social Justice
  - (3) Causes of the rise of OBC politics
  - (4) Position and role of the Governor

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
  - (1) भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्याचे स्वरूप व महत्व सांगा.
  - (2) मुख्यमंत्री आणि मंत्रीमंडळ यांचे अधिकार व भूमिका स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
  - (1) भारतीय राज्यघटनेतील मार्गदर्शक तत्वे स्पष्ट करा.
  - (2) प्रादेशिक पक्षांचा उदय आणि भारतीय राजकारणातील त्यांची भूमिका सांगा.
3. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
  - (1) लोकसभेची रचना, अधिकार, कार्ये सांगा.
  - (2) भारतीय राजकारणातील जात आणि धर्म या घटकांचे महत्व सांगा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (1) राष्ट्रपतीची निवडणूक, अधिकार, कार्ये आणि भूमिका स्पष्ट करा.
- (2) भारतातील विकास प्रक्रियेतील अडथळांची चर्चा करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

- (1) मूलभूत कर्तव्ये
- (2) सामाजिक न्याय
- (3) ओ. बी. सी. राजकारणाच्या उदयाची कारणे
- (4) राज्यपालाचे स्थान व भूमिका.

[5301]-EXT-117

G-1 : MODERN INDIAN POLITICAL THOUGHT

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question : [20]
  - (1) Examine Mahatma Gandhi's critical views on western civilization.
  - (2) Explain Dr. Baba Saheb Ambedkar's views on Democracy.

2. Attempt any *one* question : [20]
  - (1) Explain Mahatma Phule's views on Radical Liberalism.
  - (2) Explain M.N. Roy's views on Marxism.

3. Attempt any *one* question : [20]
  - (1) Explain Justice M.G. Ranade's views on State and Economy.
  - (2) Explain V.D. Savarkar's views on Eradication of Caste Discrimination.

4. Attempt any *one* question : [20]
  - (1) Explain Lokmanya Tilaks views on 'Doctrine of Loksangraha'.
  - (2) Explain Abul Kalam Azad's views on Communal Harmony.

5. Attempt any *two* questions : [20]
  - (1) Justice M.G. Ranade's views on British Rule in India.
  - (2) V.D. Savarkar's views on 'Hindutva'.
  - (3) Techniques of Satyagraha.
  - (4) Abul Kalam Azad's Pan-Islamism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
  - (1) म. गांधीजे पाश्चात नागरीकरणावरील टिकात्मक परिक्षण करा.
  - (2) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे लोकशाहीविषयक विचार स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
  - (1) महात्मा फुलेंचे मुलगामी उदारमतवादाविषयी विचार स्पष्ट करा.
  - (2) एम. एन. रॉय यांचे मार्क्सवादी विचार स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
  - (1) एम. जी. रानडे यांचे राज्य व अर्थविषयक विचार स्पष्ट करा.
  - (2) वि. दा. सावरकरांचे 'जातीय विषमता निर्मुलनाचे' विचार स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
  - (1) लोकमान्य टिळकांचे 'लोकसंग्रहविषयक तत्त्वे' स्पष्ट करा.
  - (2) अबुल कलाम आजाद यांचे 'सामुदायिक ऐक्य' विषयक विचार स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
  - (1) एम.जी. रानडेचे भारतातील ब्रिटिश शासन विषयक विचार
  - (2) वि.दा. सावरकर यांचे 'हिंदूत्व' विषयक विचार
  - (3) सत्याग्रहाची साधने
  - (4) अबुल कलाम आजाद : पॅन इस्लामवाद

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-118

F.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2018

HISTORY

G-1 : CHHATRAPATI SHIVAJI AND HIS TIMES

(1630 – 1707)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Write the information about 'Sanskrit' sources for the study of Chh. Shivaji and His Times.
  - (b) Explain the concept of 'Saranjam' and 'Sardeshmukhi'.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Explain the relations between Chh. Shivaji and Adilshahi.
  - (b) Discuss about the military administration of Chh. Shivaji Maharaj.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Explain Chh. Shivaji Maharaj's foreign policy with reference to Portuguese and Dutch Powers.
  - (b) Evaluate the achievements of Chh. Sambhaji Maharaj.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Evaluate the achievements of Maharani Tarabai in the Maratha war of Independence.
(b) Review the social life in the period of Chh. Shivaji.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Travellers Account
(b) Karnataka Expedition
(c) Agriculture and revenue system
(d) Architecture of forts

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(a) छ. शिवाजी आणि शिवकाळाच्या अभ्यासासाठीच्या 'संस्कृत' भाषेतील साधनांची माहिती लिहा.
(b) 'सरंजाम' आणि 'सरदेशमुखी' या संकल्पना स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(a) छ. शिवाजी महाराज व आदिलशाही यांच्यातील संबंध विशद करा.
(b) छ. शिवाजी महाराजांच्या लष्करी प्रशासनाची चर्चा करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(a) पोर्तुगीज व डच या सत्ता संदर्भात छ. शिवाजी महाराजांचे परराष्ट्र धोरण स्पष्ट करा.
(b) छ. संभाजी महाराजांच्या योगदानाचे मूल्यमापन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(a) मराठ्यांच्या स्वातंत्र्य धात महाराणी ताराबाई यांच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.
(b) शिवकाळातील समाजजीवनाचे समालोचन करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(a) परकीय प्रवाशांचे वृत्तांत
(b) कर्नाटक मोहीम
(c) कृषी आणि महसूल पद्धती
(d) किल्ल्यांचे स्थापत्य

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-119

F.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2018

ANTHROPOLOGY

G-1 : INTRODUCTION TO SOCIAL AND CULTURAL ANTHROPOLOGY

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is Anthropology ? State the relationship of Anthropology with other sciences. [20]

Or

What is Religion ? Describe the various theories of origin of Religion.

2. Describe the various ways of acquiring modes in Tribal society. [20]

Or

Describe the stages of tribal economy.

3. Explain the nature of Law and Justice among Adivasis. [20]

Or

Discuss the various elements of culture.

4. Describe the types and functions of magic. [20]

Or

What is joint family ? What are the characteristics of joint family ?

P.T.O.

5. Write short notes (any two) : [20]
- (1) Anthropology and History
  - (2) Uses of Anthropology
  - (3) Couvade
  - (4) Village Headman

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. मानवशास्त्र म्हणजे काय ? मानवशास्त्राचा इतर शास्त्रांशी असलेला संबंध सांगा. [20]
किंवा
धर्म म्हणजे काय ? धर्म उत्पत्तीविषयक विविध सिद्धांताचे वर्णन करा.
2. आदिवासी समाजातील वधू संपादनाच्या विविध पद्धती विशद करा. [20]
किंवा
आदिवासी अर्थव्यवस्थेचे टप्पे विशद करा.
3. आदिवासी मधील कायदा व न्यायव्यवस्थेचे स्वरूप सांगा. [20]
किंवा
संस्कृतीच्या विविध घटकांची चर्चा करा.
4. जादूचे प्रकार आणि कार्ये वर्णन करा. [20]
किंवा
संयुक्त कुटुंब म्हणजे काय ? संयुक्त कुटुंबाची वैशिष्ट्ये कोणती ?
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
  - (1) मानवशास्त्र आणि इतिहास
  - (2) मानवशास्त्राचे उपयोग
  - (3) सहप्रसविता
  - (4) ग्रामप्रमुख

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-120

F.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2018

GEOGRAPHY

Gg-110 : ELEMENTS OF GEOMORPHOLOGY

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B.* :— (i) Question No. 1 is compulsory.
(ii) Solve any *five* questions from Q. No. 2 to Q. No. 8.
(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.
(iv) Use of map stencil is allowed.
(v) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **20** words each (any *ten*) : [20]

- (i) Define geomorphology.
- (ii) What is standard time ?
- (iii) Write any *one* use of latitudes and longitudes.
- (iv) What is Panthalasa ?
- (v) What is metamorphism ?
- (vi) Write any *two* types of folds.
- (vii) Define mechanical weathering.
- (viii) What is carbonation ?
- (ix) What is hydrologic cycle ?
- (x) Write any *two* types of mass wasting.
- (xi) What is pot hole ?
- (xii) What is delta ?
- (xiii) What is free face of a slope ?

P.T.O.

2. Define physical geography. Explain the branches of physical geography. [16]
3. Describe the structure of interior of the earth with diagram. [16]
4. What is rock ? Describe the types of igneous rock with diagram. [16]
5. Describe the causes and effects of earthquake. [16]
6. Describe the landforms associated with erosional work of sea waves. Draw suitable diagrams. [16]
7. Define slope. Explain the types of slopes with diagram. [16]
8. Explain the applications of geomorphology in human activities. [16]

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) प्रश्न क्रमांक 1 सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) प्रश्न क्रमांक 2 ते 8 पैकी कोणतेही 5 प्रश्न सोडवा.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(v) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(vi) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]
  - (i) भूरूपशास्त्राची व्याख्या लिहा.
  - (ii) प्रमाणवेळ म्हणजे काय ?

- (iii) अक्षवृत्ते व रेखावृत्तांचा कोणताही एक उपयोग लिहा.
- (iv) पँथालासा म्हणजे काय ?
- (v) रूपांतरण म्हणजे काय ?
- (vi) वळ्यांचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- (vii) कायिक विदारणाची व्याख्या लिहा.
- (viii) कार्बोनेशन म्हणजे काय ?
- (ix) जलचक्र म्हणजे काय ?
- (x) शिलापदार्थांच्या हालचालींचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- (xi) रांजणखळगा म्हणजे काय ?
- (xii) त्रिभूज प्रदेश म्हणजे काय ?
- (xiii) उताराचा मुक्त पृष्ठ म्हणजे काय ?

2. प्राकृतिक भूगोलाची व्याख्या लिहा. प्राकृतिक भूगोलाच्या शाखा स्पष्ट करा. [16]
3. पृथ्वीच्या अंतरंग रचनेचे आकृतीसह वर्णन करा. [16]
4. खडक म्हणजे काय ? अग्निजन्य खडकांचे प्रकार आकृतीसह वर्णन करा. [16]
5. भूकंपाची कारणे व परिणाम वर्णन करा. [16]
6. सागरी लाटांच्या खननकार्यामुळे निर्माण होणाऱ्या भूरूपांचे वर्णन करा. सुबक आकृत्या काढा. [16]
7. उताराची व्याख्या लिहा. उताराचे प्रकार आकृतीसह स्पष्ट करा. [16]
8. मानवी क्रियांमधील भूरूपशास्त्राचे उपयोजन विशद करा. [16]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-122

F.Y. B.A. (External) EXAMINATION, 2018

PUBLIC ADMINISTRATION

G-1 : PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (1) Explain the meaning, nature and scope of Public Administration.
  - (2) Explain the structure and role of Administrative Tribunals.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (1) Explain the types of control over Public Administration.
  - (2) State the Traditional Approaches to the study of Public Administration.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (1) Explain the Bases of Departmental Organization.
  - (2) State the budgetary process in India.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (1) Explain the methods of Recruitment in India.
  - (2) Explain the principles of Hierarchy.
5. Write short notes (any *two*) : [20]
  - (1) Leadership
  - (2) Training
  - (3) Concept of Accountability
  - (4) Staff-unit

P.T.O.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
  - (1) लोकप्रशासनाचा अर्थ, स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
  - (2) प्रशासकीय न्यायाधिकरणाचे स्वरूप आणि भूमिका स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
  - (1) लोकप्रशासनावरील नियंत्रणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
  - (2) लोकप्रशासनाच्या अभ्यासाचा पारंपारिक दृष्टिकोण सांगा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
  - (1) संघटन खात्याचे आधारभूत घटक स्पष्ट करा.
  - (2) भारतातील अंदाजपत्रकाची प्रक्रिया सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
  - (1) भारतातील भरतीच्या पद्धती स्पष्ट करा.
  - (2) पदपरंपरेचे तत्व स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
  - (1) नेतृत्व
  - (2) प्रशिक्षण
  - (3) उत्तरदायित्वाची संकल्पना
  - (4) स्टाफ घटक

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-123

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PSYCHOLOGY

(G-1 : General Psychology

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B.** :— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. (a) Write in detail the various fields of Psychology. [20]
Or
(b) What is Emotion ? Explain in detail the basic types emotions.
2. (a) Explain the Gestalt principle, perceptual constancies. [20]
Or
(b) What is motivation ? Describe the biological motivation.
3. (a) Explain the functions of brain and spinal cord. State the clinical study of brain. [20]
Or
(b) State the definition, types of memory and discuss the causes of forgetting.
4. (a) Explain the Freud's psychoanalytical theory of personality. [20]
Or
(b) State the definition of thinking processes. Explain the types of thinking.

P.T.O.

5. Write short notes in 200 to 250 word each (any two) : [20]

- (1) Career Avenues in Psychology
- (2) Memory Improvement techniques
- (3) Neurotransmitters. (any two)
- (4) SWOT Analysis.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या काढा.

(iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. (अ) मानसशास्त्राच्या शाखा स्पष्ट करा. [20]

किंवा

(ब) भावना म्हणजे काय ? भावनेचे प्रकार सविस्तर लिहा.

2. (अ) संवेदनाची गेस्टॉल्ट तत्वे सांगून संवेदन सातत्य व सांवेदनिक भ्रम विशद करा. [20]

किंवा

(ब) प्रेरणा म्हणजे काय ? शारीरिक प्रेरणा सविस्तर विशद करा.

3. (अ) मेंदू व मज्जारज्जूची कार्ये सविस्तर सांगा व मेंदूच्या चिकित्साशास्त्रीय अभ्यास पद्धती विशद करा. [20]

किंवा

(ब) स्मरणाची व्याख्या, प्रकार सांगून विस्मरणाची कारणे सविस्तर लिहा.

4. (अ) फॉईडची व्यक्तिमत्वाची मनोविश्लेषणात्मक उपपत्ती सविस्तर विशद करा. [20]

किंवा

(ब) विचारप्रक्रियेची व्याख्या सांगून विचारांचे प्रकार सांगा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात टिपा लिहा : [20]

- (1) मानसशास्त्रातील जीवनमार्ग
- (2) स्मृती सुधार तंत्रे
- (3) नससंवाहके (कोणतेही दोन)
- (4) स्वॉट विश्लेषण.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-126

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HISTORY GENERAL-I

(History of Civilization)

[Cultural History of Maharashtra (Upto 13th Century)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Write detail note on the origin of Marathi Language.
  - (b) Discuss in detail on the economic life of a Yadav period.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Describe the position of women in society of Satavahan period.
  - (b) State the features of caves arts in ancient period with examples.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss about the political life of Rashtrakut.
  - (b) State the features and origin of Bhakti Movement.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (a) Who was Chhatrap ? Give an account of the position of Chhatrap in Indian political history.
- (b) Explain the importance of sculpture, caves temples and forts as historical source.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (a) Inamgaon
- (b) Cultural identity of Maharashtra
- (c) Megalithic burials
- (d) Mahanubhav.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) मराठी भाषेच्या उदया संदर्भात सविस्तर माहिती लिहा.
- (ब) यादवकालीन आर्थिक जीवनावर सविस्तर चर्चा करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) सातवाहनकालीन स्त्रियांचे समाजातील स्थान यांचे वर्णन करा.
- (ब) प्राचीन काळातील लेणी स्थापत्यकलेची उदाहरणासह वैशिष्ट्ये सांगा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) राष्ट्रकुटांच्या राजकीय जीवनासंदर्भात चर्चा करा.
(ब) भक्ती चळवळीचा उदय आणि वैशिष्ट्ये सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) क्षत्रप कोण होते ? व त्यांचे भारतीय राजकीय इतिहासातील स्थान या विषयी माहिती द्या.
(ब) इतिहासाचे साधन म्हणून शिलालेख, लेणी, मंदिरे आणि किल्ले यांचे महत्व स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) इनामगांव
(ब) महाराष्ट्राची सांस्कृतिक ओळख
(क) महापाषाण दफने
(ड) महानुभव.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-127

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HOME ECONOMICS

(G-1 : Household and General Economics)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Diagrams must be drawn wherever necessary.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* of the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

(1) Explain the relationship between Economics any other Social Sciences.

(2) State the different methods of measuring price elasticity of demand.

2. Answer the following questions in **500** words each (any *one*) : [20]

(1) Explain the law of supply with suitable examples.

(2) Discuss the functions of Commercial Banks.

3. Answer the following questions in **500** words each (any *one*) : [20]

(1) Explain the different items of expenditures in family budget.

(2) Explain the nature and importance of decision-making.

P.T.O.

4. Answer the following questions in **500** words each (any *one*) : [20]

- (1) Explain the elements of interior and exterior house decoration.
- (2) Explain the importance of human values and goals in human life.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

- (1) Home Management
- (2) Basic Economic problems
- (3) Importance of Home Management
- (4) House Planning.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iii) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उतरे **500** शब्दांत लिहा (कोणत्याही **एक**) : [20]

- (1) अर्थशास्त्राचे इतर सामाजिक शास्त्राशी असणारे संबंध स्पष्ट करा.
- (2) मागणीची किंमत लवचिकता मोजण्याच्या विविध पद्धती सांगा.

2. खालील प्रश्नांची उतरे **500** शब्दात लिहा (कोणताही **एक**) : [20]

- (1) पुरवठ्याचा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (2) व्यापारी बँकांची कार्ये स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उतरे **500** शब्दात लिहा (कोणताही **एक**) : [20]

- (1) कुटुंबाच्या अंदाजपत्रकातील खर्चाच्या भिन्न बानी स्पष्ट करा.
- (2) निर्णय प्रक्रियेचे स्वरूप व महत्त्व स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) अंतर्गत आणि बहिर्गत गृहसजावटीचे घटक स्पष्ट करा.
- (2) मानवी मूल्य आणि उद्दिष्टे यांचे मानवी जीवनातील महत्व स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणताही दोन) : [20]

- (1) गृह व्यवस्थापन
- (2) मुलभूत आर्थिक प्रश्न
- (3) गृह व्यवस्थापनाचे महत्व
- (4) गृह नियोजन.

Total No. of Questions—5+5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-128

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S.G.-1 (A) : Defence Mechanism of India

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. State the composition and functions of the Defence Committee of the Cabinet. [20]

Or

What are the characteristics, role and limitations of Armored Corps.

2. Trace the growth of Indian Navy since 1947. [20]

Or

State the characteristics, role and limitations of Air Force.

3. Explain the principles of Military Organisation. [20]

Or

Describe the characteristics, role and limitations of the Artillery.

4. Explain the Andaman and Nicobar Command. [20]

Or

State the characteristics, role and limitations of the Indian Navy.

5. Write short notes on (Any two) : [20]

- (1) Army Ordnance Corps (AOC)
- (2) RAW
- (3) Chief of Staff Committee
- (4) Role of Border Security Force.

P.T.O.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. केंद्रीय मंत्रिमंडलाच्या संरक्षण समितीची रचना व कार्ये सांगा. [20]
किंवा
चिलखती दलाची वैशिष्टे, कामे व मर्यादा कोणत्या ?
2. 1947 पासून भारतीय नौदलाच्या विकासाचा आढावा घ्या. [20]
किंवा
भारतीय हवाई दलाची वैशिष्टे, कामे व मर्यादा कोणत्या ?
3. लष्करी संघटनेची तत्वे स्पष्ट करा. [20]
किंवा
तोफखाना दलाची वैशिष्टे, कामे व मर्यादा विशद करा.
4. अंदमान आणि निकोबार कमांड स्पष्ट करा. [20]
किंवा
भारतीय नौदलाची वैशिष्टे, कामे व मर्यादा सांगा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
  - (1) सेना दारूगोळा विभाग (ए.ओ.सी.)
  - (2) रॉ
  - (3) चीफ ऑफ स्टाफ कमिटी (सेनाध्यक्ष समिती)
  - (4) सीमा सुरक्षा दलाची कामे.

[5301]-EXT-128

D.S.G-1 (B) : Military Thinkers in 19th Century

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain theory of sea power by Ad. A. T. Mahan. [20]

Or

State strategic thought by Che Guevara.

2. Describe Geopolitical theories by Karl Houshopher. [20]

Or

Explain in brief Mackinder's Heartland theory.

3. Describe views by Mao Zedong about Cultural Revolution. [20]

Or

Explain in detail theory of Air Power by Douhet.

4. State thought of Marshal Foch regarding war.

Or

Explain strategic thought of B.H. Liddle Hart.

5. Answer in brief (any *two*) : [20]

(1) Mackinder

(2) Karl Houshopher

(3) Moltke

(4) Che Guevara.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. अँडमिरल ए. टी. महान यांचा सागरी सत्तेचा सिद्धांत स्पष्ट करा. [20]

किंवा

चे गेव्हरा यांचे सामरिक विचार सांगा.

2. कार्ल हौशोफर यांचा भूराजकीय सिद्धांत विशद करा. [20]

किंवा

मॅकिन्डर यांचा मर्मभूमी सिद्धांत थोडक्यात स्पष्ट करा.

3. माओ झेडाँग यांच्या सांस्कृतिक क्रांती विषयीच्या विचारांचे वर्णन करा. [20]

किंवा

डूहेट यांचा हवाई शक्तीचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा.

4. मार्शल फोच यांचे युद्धाविषयीचे विचार सांगा. [20]

किंवा

बी.एच. लिडल हार्ट यांचे सामरिक विचार स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

(1) मॅकिन्डर

(2) कार्ल हौशोफर

(3) मोल्टके

(4) चे गेव्हरा.

D.S.G-1 (C) : Post Cold War India's Security Environment

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What security challenges have created due to Globalization on post-cold war period ? [20]

Or

Explain the India's external security challenges.

2. Explain in detail the concept of Human Security. [20]

Or

Describe India's counter-terrorism policy.

3. Describe the India's efforts to become Superpower. [20]

Or

Explain the structure and functions of NAFTA.

4. What are the characteristics of Globalization ? Explain. [20]

Or

Describe the impact of terrorism.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(1) Human Rights

(2) Water Pollution

(3) New World Order

(4) National Counter-Terrorism Center (N.C.T.C.)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. शीतयुद्धोत्तर कालखंडात जागतिकीकरणामुळे सुरक्षेपुढे कोणती आव्हाने निर्माण झाली ? [20]

किंवा

भारताच्या सुरक्षेपुढील बहिर्गत आव्हाने स्पष्ट करा.

2. 'मानवी सुरक्षा' ही संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

भारताचे प्रतिदहशतवादाविषयीचे धोरण विशद करा.

3. महासत्ता बनण्यासाठी भारताने केलेल्या प्रयत्नांचे वर्णन करा. [20]

किंवा

नाफ्ताची रचना आणि कार्ये स्पष्ट करा.

4. जागतिकीकरणाची वैशिष्ट्ये कोणती ? स्पष्ट करा. [20]

किंवा

दहशतवादाचे परिणाम विशद करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) मानवी हक्क
- (2) जल प्रदूषण
- (3) नवीन जागतिक व्यवस्था
- (4) राष्ट्रीय दहशतवाद विरोधी केंद्र (एन.सी.टी.सी.)

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-129

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

SOCIAL WORK

(I) SOCIAL REFORMS MOVEMENTS IN INDIA

(II) INTRODUCTION TO SOCIAL WELFARE AND SOCIAL SERVICES

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in 500 words : [20]

- (1) Discuss the objectives and activities of Prarthana Samaj.
- (2) Discuss in detail the history of social services in India through Pre-British period.

2. Answer any *one* question in 500 words : [20]

- (1) Discuss work of Mahatma Gandhi for Backward classes.
- (2) State the reform movements for ensuring the rights of workers in post-independence period.

3. Answer any *one* question in 500 words : [20]

- (1) Discuss in detail the Gramdan Movement.
- (2) State the specific social services for the disadvantaged sections of the society.

P.T.O.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Define the term social welfare and explain the welfare services for women.
- (2) Discuss the planned provisions of social services for youth in India.

5. Write short notes on any *two* : [20]

- (1) Objectives of Ramkrishna Mission
- (2) Concept of social reconstruction
- (3) Sarvodaya Movement
- (4) Reform work by Mahatma Phule for farmers.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

1. कोणत्याही **एक** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]

- (1) प्रार्थना समाजाचे उद्देश व उपक्रमांची चर्चा करा.
- (2) भारतातील सामाजिक सेवेच्या ब्रिटीशपूर्व काळातील इतिहासाची सविस्तर चर्चा करा.

2. कोणत्याही **एक** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]

- (1) महात्मा गांधींनी मागासवर्गासाठी केलेल्या कार्याची चर्चा करा.
- (2) कामगारांच्या हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी स्वातंत्र्योत्तर काळातील सुधारणा चळवळी लिहा.

3. कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (1) ग्रामदान चळवळीची सविस्तर चर्चा करा.
  - (2) दुर्लक्षित घटकांसाठी असणाऱ्या विशेष सामाजिक सेवा लिहा.
4. कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (1) समाज कल्याणाची व्याख्या लिहून महिलांसाठी असणाऱ्या कल्याणकारी सेवा स्पष्ट करा.
  - (2) भारतातील युवकांसाठी असणाऱ्या नियोजित सामाजिक सेवांच्या तरतुदींची चर्चा करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (1) रामकृष्ण मिशनचे उद्देश
  - (2) सामाजिक पुनर्बांधणीची संकल्पना
  - (3) सर्वोदय चळवळ
  - (4) महात्मा फुले यांनी शेतकऱ्यांसाठी केलेले सुधारात्मक कार्य.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-130

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

MATHEMATICAL STATISTICS

(Discrete Probability and Probability Distributions)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of statistical tables and calculator is allowed.

(iv) Symbols have their usual meaning.

(v) Graph paper will be supplied on request.

1. Attempt each of the following :

(a) State whether each of the following statement is *true* or *false* : [1 each]

(i) Mean and variance of Poisson distribution are equal.

(ii) The first raw moment of a random variable is always zero.

P.T.O.

- (iii) Variance of a constant is zero.
- (iv) Marginal probability distribution of X is a univariate probability distribution.
- (v) If X and Y are independent Poisson r.v.s then $X - Y$ is also a Poisson random variable.
- (b) Choose *correct* alternative in the following : [1 each]
- (i) The first central moment of Poisson distribution with mean m is :
- (A) m
  - (B) $3m$
  - (C) m^2
  - (D) 0
- (ii) Suppose X and Y are two independent discrete uniform random variables with parameter n . The distribution of $X + Y$ is :
- (A) Discrete uniform with parameter $2n$
  - (B) Binomial distribution
  - (C) Discrete uniform with parameter n^2
  - (D) Bernoulli distribution

- (iii) If X and Y are any two random variables with covariance between them is equal to 50, then covariance between U and V , where $U = 10X + 10$ and $V = 5Y + 5$, is :
- (A) 2500
- (B) 50
- (C) 65
- (D) 500
- (iv) If A and B are independent events with $P(A) = 0.4$ and $P(B) = 0.25$, then $P(A \cup B)$ is :
- (A) 0.65
- (B) 0.55
- (C) 0.1
- (D) not enough information is given to answer this question
- (v) In the simultaneous tossing of two fair coins, the probability of having at least one head is :
- (A) 0.5
- (B) 0.25
- (C) 0.75
- (D) 1

- (c) Answer in brief : [2 each]
- (i) Define Poisson distribution. State any *two* real life situations in which it can be applied.
- (ii) State the p.m.f. of negative binomial distribution. State its mean and variance.
- (iii) Explain the properties of M.G.F.
- (iv) Explain axiomatic definition of probability.
- (v) Define joint distribution function of two-dimensional random variable.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) The probability of an accident in a factory is 0.2 in Delhi, 0.3 in Pune and 0.1 in Mumbai. Find the probability that an accident may happen in :
- (i) at least one of the three cities
- (ii) all the three cities.
- (b) Let (X, Y) be a discrete bivariate r.v. with the following joint p.m.f. :

X	Y			
	0	1	2	3
0	k	$3k$	$2k$	$4k$
1	$2k$	$6k$	$4k$	$8k$
2	$3k$	$9k$	$6k$	$12k$

- (i) Find k
- (ii) $\text{var}(X|Y = 2)$.

- (c) State classical definition of probability with its limitations.
- (d) State and prove the additive property of Poisson distribution.
- (e) Obtain mean and variance of geometric (p) distribution.
- (f) Define C.G.F. Derive C.G.F. of binomial distribution with parameters n and p .

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) A manufacturing concern employing a large number of workers, finds that over a period of time the average absentee rate is 2 workers per shift. Using Poisson distribution calculate the probability that on a given shift :
  - (i) exactly 2 workers will be absent
  - (ii) more than 4 workers will be absent.
- (b) Define discrete uniform distribution. Find its mean and variance.
- (c) A random variable X has the following probability distribution :

X	P(X)
1	$3k$
2	$3k$
3	$5k$
4	$17k$
5	$9k$
6	$11k$
7	$13k$

- (i) Find k .
- (ii) Calculate $E(3X - 4)$ and $\text{var}(3X + 5)$.
- (d) Explain the concept of marginal and conditional probability distributions.
- (e) Define hypergeometric distribution. State applications of hypergeometric distribution along with conditions for the application of the distribution.
- (f) Compute variance of X for the following probability distribution :

$$P(x) = \frac{x^2}{30}, x=0,1,2,3,4.$$

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

- (a) (i) Obtain C.G.F. of Poisson (m) distribution.
- (ii) Three girls and four boys take part in an antakshari competition. Those of same sex have equal probabilities of winning, but each girl is twice as likely to win as any boy. Find the probability that a boy wins in the competition.
- (b) Let the joint p.m.f. of (X_1, X_2) be,
 $P(X_1, X_2) = k(2x_1 + 5x_2); k > 0, x_1 = 1, 2, x_2 = 1, 2.$
  - (i) Determine k
  - (ii) $\text{corr}(X_1, X_2)$

- (c) (i) The mean and variance of marks in Statistics are 60 and 25 respectively. Find the mean and variance of :

$$Y = \frac{X - 60}{5} \quad \text{and} \quad Z = \frac{X - 50}{10}.$$

- (ii) State and prove multiplication theorem for two events A and B defined on a sample space Ω .

- (d) Suppose X and Y are discrete random variables. Prove that :

(i) $\text{var}(aX - bY) = a^2 \text{var}(X) + b^2 \text{var}(Y) - 2ab \text{cov}(X, Y)$

(ii) $\text{var}(aX + bY) = a^2 \text{var}(X) + b^2 \text{var}(Y) + 2ab \text{cov}(X, Y)$

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

- (a) (i) State and prove Bayes' theorem. [8]

- (ii) Let $X \rightarrow h(n_1, p)$ and $Y \rightarrow h(n_2, p)$ and X and Y are independent. Obtain the conditional probability distribution of X given $X + Y$. Identify the distribution. [7]

- (iii) Obtain M.G.F. of discrete uniform distribution over $\{1, 2, \dots, n\}$. [5]

- (b) (i) Explain the following terms :

(I) Conditional probability of an event.

(II) Pairwise independence for three events.

(III) Mutual independence for three events.

(IV) Probability model. [8]

- (ii) Suppose X follows binomial distribution with parameters n and p . Find the probability distribution of : [6]

$$(Y = n - X).$$

- (iii) Explain the coefficient of skewness and coefficient of kurtosis based on moments. [6]

Total No. of Questions—6]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-131

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

OPTIONAL ENGLISH

Paper I

Interface (English Literature and Language)

(General English)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in about 80 words each

(any *three*) : [15]

- (1) What lesson do we learn from the incidence narrated by Abdul Kalam ?
- (2) Explain how America has freed English language from the tyranny of rules of the British English.
- (3) Describe the extremely busy office in “The Romance of a Busy Broker.”
- (4) What is the story “A Day’s Wait” about ?
- (5) Why was Schatz restless the whole day in ‘A Day’s Wait’ ?

P.T.O.

2. (a) Answer the following questions in about 80 words each
(any *three*) : [15]

(1) Describe the sudden change in the mood of the speaker in Sonnet 29.

(2) What is the central idea of the poem "The World is Too Much With Us"?

(3) Explain the significance of the title "No Men are Foreign".

(4) Explain the mood in the poem "The Listeners".

(5) What message does the poem "No Men are Foreign" convey?

(b) Write short notes on the following (any *two*) : [10]

(1) Cultural transmission of language

(2) Arbitrariness as a characteristic of language

(3) Directive function of language

(4) Informative function of language

3. Answer the following questions in about 120 words each
(any *two*) : [16]

(1) How does the film crazy youth take revenge of Sundarbala ?

(2) Comment on the complexities of human relationships with reference to the story "Marriage is a Private Affair".

(3) How does the youth get a chance to work with his favourite film actor in the story 'Upper Division Love' ?

(4) How does the letter from Nene bring change in the situation in "Marriage is a Private Affair" ?

4. Answer the following questions in about **120** words each
(any *two*) [16]
- (1) Explain the dilemma of the traveller in choosing the road in the poem “The Road Not Taken”.
  - (2) Explain the theme of the poem “The Sun Rising”.
  - (3) Comment on the allegorical significance of the poem “The Mountain and the Squirrel”.
  - (4) Comment on the racial discrimination mirrored in the poem “The Ballad of the Landlord”.
5. Answer the following questions in about **120** words each
(any *two*) : [16]
- (1) Bring out the tragic element in the one-act play, ‘Lithuania’ by Rupert Brooke.
  - (2) Comment on the end of the play ‘Lithuania’.
  - (3) What are major themes of the play ‘The Swan Song’ by Anton Chekhov ?
  - (4) Explain the symbolic significance of the title of the play, ‘The Swan Song’.
6. (a) Write a note in about **50** words each (any *one*) : [4]
- (1) Difference between phonetics and phonology
  - (2) Morphology as a branch of linguistics
- (b) (i) Identify the number of phonemes in the following words
(any *two*) : [2]
- (1) flag
  - (2) string
  - (3) sea
  - (4) knight

(ii) Identify the structure of the following words in terms of C and V (any *three*) : [3]

(1) tan

(2) numb

(3) gate

(4) in

(5) ship

(iii) Identify the vowels in the following words (any *three*) : [3]

(1) ant

(2) boom

(3) no

(4) fast

(5) late

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-133

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

COMMERCE

G-1 : Organisation of Commerce

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain with suitable examples various elements of marketing mix. [20]

Or

Describe the various modes of Transport. [20]

2. State the nature, scope and objectives of commerce. [20]

Or

What is advertising ? State its advantages and functions. [20]

3. Describe various classifications of markets. [20]

Or

What is Branding ? State its advantages and importance. [20]

P.T.O.

4. Explain 'Packing' and 'Storage' as a function of marketing. [20]

Or

State traditional and modern concept of marketing. [20]

5. Write short notes on (any *four*) : [20]

(i) Functions of money

(ii) Internet advertising

(iii) Barter system

(iv) Retail trade

(v) Nature of trade.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. विपणनमिश्राचे विविध घटक उपयुक्त उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [20]

किंवा

वाहतुकीचे विविध मार्ग विशद करा. [20]

2. 'वाणिज्य' चे स्वरूप, व्याप्ती व उद्देश सांगा. [20]

किंवा

जाहिरात म्हणजे काय ? जाहिरातीचे फायदे व कार्ये सांगा. [20]

3. बाजारपेठांचे विविध प्रकार विशद करा. [20]

किंवा

'मुद्रांकन' म्हणजे काय ? त्याचे फायदे व महत्त्व सांगा. [20]

4. 'संवेष्टन ' व 'संग्रहण' ही विपणनाची कार्ये स्पष्ट करा. [20]

किंवा

विपणनाची पारंपारिक व आधुनिक संकल्पना सांगा. [20]

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (i) पैशाची कार्ये
- (ii) इंटरनेट जाहिरात
- (iii) वस्तु विनिमय
- (iv) किरकोळ व्यापार
- (v) व्यापाराचे स्वरूप.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—7

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-134

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

G-1 : EDUCATION

(For External)

(Old Syllabus)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in 500 words : [20]

(i) Explain the educational philosophy and functions of Mahatma Phule in detail.

(ii) What do you mean by Environmental Education ? Write the objectives of Environmental Education ? Explain the importance of Environmental Education.

2. Answer any *one* question in 500 words : [20]

(i) What is Primary Education ? Explain the causes of Stagnation and Wastage in Primary Education.

(ii) Explain the nature of education in Ancient India and explain the aims of education in Ancient India.

P.T.O.

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]
- (i) What are the Mass Media ? Explain the role of Television (TV) in education with appropriate example.
- (ii) What do you mean by Education ? Explain the characteristics of educational process in detail.
4. Answer any *one* question in **500** words : [20]
- (i) What is Educational Psychology ? Explain its nature and scope.
- (ii) What is family ? Explain the functions of family in detail.
5. Write the answers of the following questions in **200** to **250** words each (any *two*) : [20]
- (i) Explain the importance of Adult Education.
- (ii) Explain the difference between Formal and Non-Formal Education.
- (iii) Explain the merits and limitations of Experimental Method.
- (iv) Explain the objectives of pre-primary education.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

(i) महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक तत्वज्ञान व कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.

(ii) पर्यावरण शिक्षण म्हणजे काय ? पर्यावरण शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये कोणती ? पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

(i) प्राथमिक शिक्षण म्हणजे काय ? प्राथमिक शिक्षणातील स्थगन व गळतीची कारणे स्पष्ट करा.

(ii) प्राचीन काळातील भारतीय शिक्षण पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करून प्राचीन काळातील शिक्षणाची ध्येये स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

(i) समूह संपर्क साधने म्हणजे काय ? दूरदर्शनची शिक्षणातील भूमिका सोदाहरण स्पष्ट करा.

(ii) शिक्षण म्हणजे काय ? शिक्षण प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
- (i) शैक्षणिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? शैक्षणिक मानसशास्त्राचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (ii) कुटूंब म्हणजे काय ? कुटूंबाची कार्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
5. प्रत्येकी **200** ते **250** शब्दांत टीपा लिहा (कोणतेही **दोन**) : [20]
- (i) प्रौढ शिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (ii) औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षणातील फरक स्पष्ट करा.
- (iii) प्रायोगिक पद्धतीचे गुण व मर्यादा स्पष्ट करा.
- (iv) पूर्व प्राथमिक शिक्षणाचे स्वरूप व उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

[5301]-EXT-134

G-1 : EDUCATION

(New Syllabus)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(a) Explain the educational objectives given by Kothari Commission (1966).

(b) What are the problems in the expansion of Primary Education ? Suggest remedies to overcome it.

2. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(a) Explain in detail the educational work of J.P. Naik.

(b) Explain the role of education in inculcation of National Integration .

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(a) What is Family ? Explain the role of family in educational development of child.

(b) Describe the nature, merits and limitations of Introspection Method.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(a) What is Value Education ? Explain in detail the role of school in inculcating values among students.

(b) What is formal and non-formal education ? Explain the difference between them.

5. Write short notes in **200-250** words each (any *two*) : [20]

(a) Informal Education

(b) Educational Work of Tarabai Modak

(c) Nature of Education in Ancient India

(d) Scope of Educational Psychology.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]

(अ) कोठारी आयोगाने (1966) सांगितलेली शिक्षणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

(ब) प्राथमिक शिक्षणाच्या प्रसारातील अडचणी कोणत्या ? त्या दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा.

2. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) जे. पी. नाईक यांचे शैक्षणिक कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) राष्ट्रीय एकात्मता रुजविण्यातील शिक्षणाची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) कुटूंब म्हणजे काय ? मुलांच्या शैक्षणिक विकासातील कुटूंबाची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) आत्मनिरीक्षण पद्धतीचे स्वरूप, गुण व मर्यादा स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) मूल्य शिक्षण म्हणजे काय ? विद्यार्थ्यांमध्ये मूल्य रुजविण्यासाठी शाळेची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षण म्हणजे काय ? दोहोंतील फरक स्पष्ट करा.
5. प्रत्येकी **200** ते **250** शब्दांत थोडक्यात टीपा लिहा (कोणतेही **दोन**) : [20]
(अ) सहजशिक्षण
(ब) ताराबाई मोडक यांचे शैक्षणिक कार्य
(क) प्राचीन भारतीय शिक्षणाचे स्वरूप
(ड) शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याप्ती.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-135

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

MATHEMATICS

FMG-I : INDUSTRIAL MATHEMATICS

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of calculator is allowed.

1. Attempt each of the following : [20]

(a) Solve :

$$x^2 + 13x + 30 = 0.$$

(b) Find the x intercept and y intercept of the linear equation :

$$2x + 3y = 6.$$

(c) Define continuous function.

(d) If

$$y = (2x - 3)^4$$

then find $\frac{dy}{dx}$.

(e) Define the term marginal revenue.

P.T.O.

(f) Find the transpose of $A - 2B$, if :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 1 & 4 \\ 5 & 1 & 6 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 2 \\ 2 & 3 & 4 \end{bmatrix}.$$

(g) Show that matrix $A = \begin{bmatrix} 1 & 4 \\ 4 & 3 \end{bmatrix}$ is symmetric.

(h) Define slack and surplus variable.

(i) Evaluate :

$$\int (4x+10)^5 dx.$$

(j) Draw the common feasible region bounded by :

$$2x + y = 6$$

$$x + y = 7$$

$$x \geq 0$$

$$y \geq 0.$$

2. Attempt any *four* of the following :

[20]

(a) Sketch the graph of :

$$f(x) = x^2 + 6x + 13$$

in the interval $-4 \leq x \leq 0$.

(b) Evaluate $\frac{dy}{dx}$, if $y = 3x(4x-5)^2$.

- (c) Discuss the continuity of the function $f(x)$ at $x = 7$, where :

$$f(x) = \frac{x^2 - 49}{x - 7} \quad x \neq 7$$
$$= 3 \quad x = 7.$$

- (d) Find $\frac{dy}{dx}$ for the equation $4x^2 - y^3 = 27$.
- (e) Define the term marginal cost. "Also prove that the marginal cost must be equal to marginal revenue at the profit maximizing level of the output.
- (f) Determine whether the following functions are increasing, decreasing or stationary at $x = 2$:
- (i) $y = -9x^2 + 72x - 13$
- (ii) $y = x^3 - 50$.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) Given $f(x) = \frac{g(x)}{h(x)}$, where $g'(x)$ and $h'(x)$ both exist and $h(x) \neq 0$, then prove that :

$$f'(x) = \frac{h(x) \cdot g'(x) - g(x) h'(x)}{[h(x)]^2}.$$

Also compute the derivative of $f(x) = \frac{3x-4}{x^2+5}$.

(b) Find the relative extrema for the following functions :

(i) $f(x) = 3x^3 - 36x^2 + 135x - 13$

(ii) $f(x) = 2x^4 - 16x^3 + 32x^2 + 5$.

(c) Use the MR = MC method to evaluate :

(i) Maximum profit π and

(ii) Check the second order conditions, given :

$$TR = 1400Q - 7.5Q^2,$$

$$TC = Q^3 - 6Q^2 + 140Q + 750.$$

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Verify $(AB)(C) = (A)(BC)$, if :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & -1 \\ 4 & 3 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 5 & 1 \\ 2 & 6 \end{bmatrix} \quad \text{and} \quad C = \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ -1 & 2 \end{bmatrix}.$$

(b) Define the following terms and give example of each of the following :

(i) Identity matrix

(ii) Idempotent matrix.

(c) Find the average cost function for the total cost function :

$$TC = 3Q^2 + 7Q + 12.$$

Also evaluate average cost function at $Q = 3$ and $Q = 5$.

(d) Evaluate :

$$\int \frac{3x^2 + 2}{4x^3 + 8x} dx.$$

(e) Sketch the common region for the following inequalities :

$$4x + 2y \geq 28$$

$$y \geq 4$$

$$2x + 3y \geq 30$$

$$x \geq 0$$

$$y \geq 0.$$

(f) Find the integral for :

$$y = \int (x^{1/2} + 3x^{-1/2}) dx,$$

given the initial condition $y = 0$ when $x = 0$.

5. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) Solve the following linear system of equations, using the Gauss elimination method :

$$3x_1 + 2x_2 + 6x_3 = 24$$

$$2x_1 + 4x_2 + 3x_3 = 23$$

$$5x_1 + 3x_2 + 4x_3 = 33.$$

(b) Solve the following LP problem by using graphical method :

$$\text{Maximize : } \pi = 20x_1 + 10x_2$$

$$\text{Subject to : } 4x_1 + 3x_2 \leq 48, \quad x_1 \leq 9$$

$$3x_1 + 5x_2 \leq 60, \quad x_1 \geq 0, \quad x_2 \geq 0$$

(c) Marginal cost is given by $MC = 25 + 30Q - 9Q^2$ and fixed cost is 55. Find :

(i) Total cost

(ii) Average cost

(iii) Variable cost function.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]EXT-137

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

MATHEMATICS

MG-1 : Algebra and Geometry

(General Paper-I)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]

(a) Define partition of a nonempty set.

(b) If $(a, b) = 1$ and $a|bc$ then show that $a|c$.

(c) Use factor theorem to determine whether $g(x) = x - 2$ is a factor of $f(x) = 6x^3 - 11x^2 - 3x + 2$.

(d) Find eigen values of the matrix $A = \begin{bmatrix} 2 & 4 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}$.

(e) Reduce the matrix $A = \begin{bmatrix} 2 & 6 \\ 5 & 15 \end{bmatrix}$ to row echelon form and hence find rank of A.

(f) Determine the nature of the conic :

$$y^2 + 4x + 4y + 16 = 0$$

P.T.O.

- (g) Find the equation of the plane passing through $(2, -1, 4)$ and parallel to the plane $2x + 3y - z = 12$.
- (h) Find the equations of a line joining two points $(1, -2, 3)$ and $(-2, 1, 4)$.
- (i) Find the equation of a sphere having centre at $(1, 2, -3)$ and radius 3.
- (j) Define right circular cone.

2. Attempt any *four* of the following : [20]

- (a) Using principle of mathematical induction, prove that the sum of first n natural numbers is $\frac{n(n+1)}{2}$.
- (b) Let $\mathbf{Z}$ be the set of integers and $n > 1$ be a fixed integer. For $a, b \in \mathbf{Z}$ define aRb if $a - b$ is multiple of n . Show that R is an equivalence relation on $\mathbf{Z}$.
- (c) If $a \equiv b \pmod{n}$ and $c \equiv d \pmod{n}$, then show that :
  - (i) $(a + c) \equiv (b + d) \pmod{n}$
  - (ii) $ac \equiv bd \pmod{n}$
- (d) State and prove remainder theorem for polynomials.
- (e) Solve the following system by using Gauss elimination method :

$$\begin{aligned}x + y + 2z &= 9 \\2x + 4y - 3z &= 1 \\3x + 6y - 5z &= 0.\end{aligned}$$

(f) Verify Cayley-Hamilton theorem for the matrix :

$$A = \begin{bmatrix} -2 & -1 \\ 5 & 4 \end{bmatrix} \text{ and hence find } A^{-1}.$$

3. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) State and prove division algorithm for integers.

(b) (i) Find the greatest common divisor of $f(x) = x^3 - 2x^2 + 6x - 5$ and $g(x) = x^2 - 2x + 1$.

(ii) Determine the value of k so that the system :

$$x + y - z = 1$$

$$2x + 3y + kz = 3$$

$$x + ky + 3z = 2$$

has (i) a unique solution,

(ii) no solution.

(c) (i) Show that two integers 3927 and 377 are relatively prime and find integers x and y such that :

$$1 = 3927x + 377y, \text{ for some } x, y \in \mathbf{Z}$$

(ii) Solve $8x^3 - 36x^2 + 46x - 15 = 0$, given that roots are in A.P.

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Shift the origin to a suitable point so that the equation $x^2 - 6x - 4y - 1 = 0$ will be in the form $x^2 = 4by$. State value of b .

- (b) Obtain the equation of a plane in intercept form.
- (c) Find the equations of a line of intersection of the planes $4x + 4y - 5z = 12$, $8x + 12y - 13z = 32$ in symmetrical form.
- (d) Prove that the plane section of a sphere is a circle.
- (e) Prove that the straight line $\frac{x+1}{4} = \frac{y-2}{1} = \frac{z-2}{1}$ touches the sphere $x^2 + y^2 + z^2 = 9$. Also, find the point of contact.
- (f) Find the equation of the cylinder whose generators are parallel to the line $\frac{x}{1} = \frac{y}{-2} = \frac{z}{3}$ and whose guiding curve is the ellipse $x^2 + 2y^2 = 1$, $z = 3$.

5. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) Reduce the equation $5x^2 + 6xy + 5y^2 - 10x - 6y - 3 = 0$ to the standard form and hence name the conic.
- (b) (i) Show that the two lines $\frac{x-1}{-1} = \frac{y-8}{7} = \frac{z-2}{2}$ and $\frac{x+1}{1} = \frac{y-2}{-1} = \frac{z+4}{1}$ are coplanar and find the equation of the plane containing them.
- (ii) If the homogeneous second degree equation $ax^2 + by^2 + cz^2 + 2fyz + 2gzx + 2hxy = 0$ represents two planes then prove that :
 $abc + 2fgh - af^2 - bg^2 - ch^2 = 0$.
- (c) (i) Find the equation of a tangent plane to the standard sphere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$.
- (ii) Find the equation of a plane containing the line of intersection of the planes $2x + y + 2z + 1 = 0$ and $x - y + 3z - 2 = 0$ and whose distance from the origin is $\sqrt{\frac{3}{2}}$.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-138

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

STATISTICAL PRE-REQUISITES

(For External)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B. :—**
- (i) All questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.
  - (iii) Use of statistical tables and calculator is allowed.
  - (iv) Symbols have their usual meanings.
  - (v) Graph paper will be supplied on request.

1. Attempt each of the following :

- (a) State whether each of the following statements are True or False : [1 each]
- (i) Arithmetic mean is always positive.
  - (ii) Index number never exceed 100.
  - (iii) For Laptokurtic distribution the value of $\beta_2 = 3$.
  - (iv) Simple random sampling is applicable if population is finite.
  - (v) The classes denoted by Greek letters are called negative classes.

P.T.O.

(b) Choose the *correct* alternative for each of the following :

[1 each]

(i) For positively skewed distribution the value of third central moment is :

(A) > 0

(B) < 0

(C) $= 0$

(D) None of the above

(ii) The standard deviation of n observations is 2. If each observation is doubled, then standard deviation of new series is :

(A) 2

(B) 4

(C) 0

(D) 1

(iii) The first central moment of the distribution is :

(A) 0

(B) Mean

(C) Median

(D) Mode

(iv) With the help of histogram one can determine :

- (A) Mean
- (B) Median
- (C) Mode
- (D) All of the above

(v) If mean = -10 and standard deviation = 2, then coefficient of variation is :

- (A) 20
- (B) -20
- (C) -5
- (D) 5

(c) Answer in brief : [2 each]

- (i) State any *two* demerits of median.
- (ii) Define nominal scale with *one* illustration.
- (iii) Define the term “dichotomy”.
- (iv) Explain the concept of association of attributes.
- (v) Find mean of first 5 positive odd numbers.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Write a note on stratified random sampling.
- (b) Distinguish between attributes and variable.

- (c) Describe various types of raw data.
- (d) Draw less than cumulative frequency curve for the following frequency distribution :

Marks Obtained	No. of Students
0—20	5
20—40	12
40—60	43
60—80	32
80—100	8

- (e) Calculate 7th decile from the following frequency distribution :

Class	Frequency
0—5	8
5—10	18
10—15	29
15—20	12
20—25	6

- (f) Given that :

$$\bar{X} = 120.5, \bar{Y} = 10.37$$

$$\sigma_x = 12.7, \sigma_y = 2.39$$

and correlation coefficient between X and Y is 0.93. Estimate X if Y = 12.

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Write a note on “scatter diagram”.
- (b) State merits and demerits of variance.
- (c) Given that : $\bar{X} = 1$, $m_2 = 3$, $m_3 = 0$ and $m_4 = 27$. Find the first *four* raw moments.
- (d) Explain the concept of residual.
- (e) For positively skewed distribution, given that : variance = 1.2, $\beta_2 = 2.6$ and $\beta_1 = 0.19$, find third and fourth central moment.
- (f) Calculate Fisher’s price index number from the data given below :

Commodity	p_0	q_0	p_1	q_1
A	4	6	5	8
B	5	5	6	10
C	6	8	8	9

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

- (a) (i) Distinguish between Simple random sampling without replacement and Simple random sampling with replacement. [5]

(ii) Calculate coefficient of variation from the following data : [5]

X	f
5	5
15	10
25	15
35	12
45	8

(b) (i) State the effect of change of origin and scale on raw moments. [4]

(ii) Compute harmonic mean for the following data :

18, 17, 19, 25, 19, 29, 45, 32, 40. [6]

(c) Compute mean deviation about mode for the following data : [10]

Class	Frequency
10—20	15
20—30	21
30—40	39
40—50	29
50—60	21

- (d) Compute Spearman's rank correlation coefficient from the data given below : [10]

X	Y
18	10
32	18
19	22
45	13
10	29

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

- (a) (i) Explain any *two* consideration in the construction of consumer price index numbers. [5]
- (ii) Explain the least square method of fitting the exponential curve of type $Y = aX^b$. [5]
- (iii) Examine the consistency of the following data : [10]
N = 1000, (A) = 410, (B) = 390, (C) = 410, (AB) = 380,
(BC) = 370, (AC) = 330.
- (b) (i) Explain the term Skewness and Kurtosis. [10]

(ii) Fit a second degree parabola to the data given below
by taking Y as dependent variable : [10]

X	Y
1	110
2	150
3	190
4	210
5	350
6	410

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-139

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

LOGIC

(G-I : Introduction to Logic and Principles of Reasoning)

(For External)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the nature, scope and subject-matter of logic. [20]

Or

(a) Show using Venn diagrams of A, E, I and O propositions. [10]

(b) Convert and obvert the following propositions : [10]

(i) All players are brilliant.

(ii) All that glitters is not gold.

(iii) Some politicians are honest.

(iv) Some animals are not active.

(v) All students are present.

2. (a) Explain with examples traditional classification of proposition. [10]

(b) Explain *four* figures of the categorical syllogism and give examples. [10]

P.T.O.

Or

(a) What is a set ? Explain types of set. [10]

(b) If $U = \{a, b, c, d, e, f, g\}$ [10]

$A = \{a, b\}$, $B = \{a, c, e\}$, $C = \{b, c, e, g\}$ & $D = \{d, e, g\}$

Then list the elements of the following sets :

(1) $A \cap B$

(2) $C \cup B$

(3) $C \cap D$

(4) $\sim A \cap \sim B$

(5) $D \cup A$.

3. (a) Explain with examples modern understanding of proposition and their classification. [10]

(b) Symbolize the following propositions using the symbols given in bracket : [10]

(i) Either he is dead or alive. (D, A)

(ii) It is not true that India is not developed. (I)

(iii) The car runs only if there is fuel in its tank. (R, F)

(iv) If Ramesh is not writing and reading then he will fail. (W, R, F)

(v) If you study then, you will pass and you will get job. (S, P, J)

Or

(a) Determine whether the following statement forms are Tautologies, Contradictory or Contingent with the help of Truth Table, Shorter Truth Table or Truth Tree method (any *four*) : [10]

(i) $[(p \supset q) \vee (\sim p \vee q)] \supset r$

(ii) $(a \vee b) \supset (b \supset c)$

(iii) $[b \supset (a \cdot \sim a)] \vee c$

(iv) $[(a \supset b) \cdot (b \supset c)] \supset (a \supset c)$

(v) $(p \vee q) \vee (q \cdot s)$

(b) What is decision procedure ? Explain in detail nature of Shorter-Truth-Table with an example. [10]

4. (a) Prove validity of the following arguments (any *three*) : [15]

(i) (1) $\sim b \supset \sim a$

(2) $b \supset d$

(3) $\sim d / \therefore \sim a$

(ii) (1) $a \cdot b$

(2) $(a \vee c) \supset d / \therefore a \cdot d$

(iii) (1) $p \vee q$

(2) $p \cdot r$

(3) $\sim p / \therefore q \cdot r$

(iv) (1) $\sim\sim h \supset \sim(j \vee k)$

(2) $h / \therefore \sim j$

(b) Explain with examples the method of indirect proof of validity. [5]

Or

- (a) Explain in detail how to prove invalidity of an argument with appropriate example. [10]
- (b) Demonstrate the invalidity of the following arguments (any two) : [10]

$$\begin{array}{l} (1) \quad \sim e \vee \sim f \\ \quad \quad \sim(g \cdot h) \supset (e \vee f) \\ \quad \quad h \supset g \end{array}$$

$$/ \therefore \sim\sim g$$

$$\begin{array}{l} (2) \quad \sim q \supset \sim p \\ \quad \quad \sim q \vee \sim r \\ \quad \quad \sim r \end{array}$$

$$/ \therefore \sim p$$

$$\begin{array}{l} (3) \quad (p \supset (q \supset r)) \\ \quad \quad \sim(\sim p \vee \sim q) \end{array}$$

$$/ \therefore \sim r \vee \sim q$$

5. Write short notes on any *four* of the following : [20]
- (i) Simple Enumeration
  - (ii) Contrary opposition
  - (iii) Induction
  - (iv) Truth-table of implication
  - (v) Fallacy of Division
  - (vi) Rules of Inference (any two).

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. तर्कशास्त्राचे स्वरूप, व्याप्ती आणि अभ्यासविषय स्पष्ट करा. [20]

किंवा

(अ) व्हेन आकृतीच्या साहाय्याने A, E, I व O विधानांचे स्वरूप स्पष्ट करा. [10]

(ब) पुढील विधानांचे परिवर्तन व प्रतिवर्तन करा : [10]

(i) सर्व खेळाडू हुशार आहेत.

(ii) चकाकते ते सर्व सोने नसते.

(iii) काही राजकारणी प्रामाणिक असतात.

(iv) काही प्राणी चपळ नसतात.

(v) सर्व विद्यार्थी उपस्थित आहेत.

2. (अ) विधानांचे पारंपारिक वर्गीकरण सोदाहरण स्पष्ट करा. [10]

(ब) निरूपाधिक संविधानाच्या चार आकृत्या स्पष्ट करा व उदाहरणे द्या. [10]

किंवा

(अ) संच म्हणजे काय ? संचाचे प्रकार स्पष्ट करा. [10]

(ब) जर $U = \{a, b, c, d, e, f, g\}$ [10]

$A = \{a, b\}$, $B = \{a, c, e\}$, $C = \{b, c, e, g\}$ & $D = \{d, e, g\}$

तर पुढील संचाचे घटक सांगा :

(1) $A \cap B$

(2) $C \cup B$

(3) $C \cap D$

(4) $\sim A \cap \sim B$

(5) $D \cup A$.

3. (अ) विधानांचे आधुनिक वर्गीकरण सोदाहरण स्पष्ट करा. [10]

(ब) कंसात दिलेल्या चिन्हांचा उपयोग करून खालील विधाने चिन्हांकित करा : [10]

(i) तो एकतर मृत असेल किंवा जिवंत. (D, A)

(ii) हे खरे नाही की भारत आक्रमक नाही. (I)

(iii) जर गाडीच्या टाकीत इंधन असेल तरच ती चालते. (R, F)

(iv) जर रमेश लिहीत नाही आणि वाचतही नाही तर तो नापास होईल.

(W, R, F)

(v) जर तुम्ही अभ्यास केला तर तुम्ही पास व्हाल व तुम्हाला नोकरी

मिळेल. (S, P, J)

किंवा

(अ) सत्यता कोष्टक पद्धती, लघुसत्यता कोष्टक पद्धती किंवा सत्यता वृक्ष पद्धतीच्या

आधारे खालील विधाने सर्वतः सत्य, सर्वतः असत्य किंवा नैमित्तिक सत्यासत्य

आहेत ते ठरवा (कोणतेही चार) :

[10]

(i) $[(p \supset q) \vee (\sim p \vee q)] \supset r$

$$(ii) (a \vee b) \supset (b \supset c)$$

$$(iii) [b \supset (a \cdot \sim a)] \vee c$$

$$(iv) [(a \supset b) \cdot (b \supset c)] \supset (a \supset c)$$

$$(v) (p \vee q) \vee (q \cdot s)$$

(ब) निर्णय प्रक्रिया म्हणजे काय सांगून लघुसत्यता कोष्टक पद्धत उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [10]

4. (अ) खालील युक्तिवादाची अयुक्तता सिद्ध करा (कोणतेही तीन) : [15]

$$(i) (1) \sim b \supset \sim a$$

$$(2) b \supset d$$

$$(3) \sim d / \therefore \sim a$$

$$(ii) (1) a \cdot b$$

$$(2) (a \vee c) \supset d / \therefore a \cdot d$$

$$(iii) (1) p \vee q$$

$$(2) p \cdot r$$

$$(3) \sim p / \therefore q \cdot r$$

$$(iv) (1) \sim \sim h \supset \sim (j \vee k)$$

$$(2) h / \therefore \sim j$$

(ब) वैधतेची अप्रत्यक्ष सिद्धता पद्धती उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [5]

किंवा

(अ) युक्तिवादाची अवैधता उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [10]

(ब) खालील युक्तिवादाची अयुक्तता सिद्ध करा (कोणतेही दोन) : [10]

$$(1) \quad \sim e \vee \sim f$$
$$\sim(g \bullet h) \supset (e \vee f)$$
$$h \supset g$$

$$/ \therefore \sim\sim g$$

$$(2) \quad \sim q \supset \sim p$$
$$\sim q \vee \sim r$$
$$\sim r$$

$$/ \therefore \sim p$$

$$(3) \quad (p \supset (q \supset r))$$
$$\sim(\sim p \vee \sim q)$$

$$/ \therefore \sim r \vee \sim q$$

5. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर थोडक्यात टीपा लिहा : [20]

- (i) केवल गणन
- (ii) विरोध (Contrary opposition)
- (iii) विगमन
- (iv) व्यंजन विधानाचे सत्यता कोष्टक
- (v) विभाजन तर्कदोष
- (vi) अनुमानाचे नियम (कोणतेही दोन).

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-140

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

SOCIOLOGY

(G-1 : Introduction to Sociology)

(For External)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss the subject matter of Sociology.
  - (b) Explain the characteristics of Social Institutions.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) What is Social Group ? Explain the types of Social Group.
  - (b) Define culture and discuss the characteristics of culture.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Explain the meaning and types of Social Mobility.
  - (b) What is Social Change ? Discuss the factors of Social Change.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (a) Define Social Control and explain the types of Social Control.
- (b) Explain the relevance of sociology in contemporary society.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (a) Re-socialization
- (b) Social structure
- (c) Sociology as a profession
- (d) Concept of cultural lag.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) समाजशास्त्राच्या अभ्यास-विषयाची चर्चा करा.
- (ब) सामाजिक संस्थांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) सामाजिक समूह म्हणजे काय ? सामाजिक समूहाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (ब) संस्कृतीची व्याख्या द्या आणि संस्कृतीच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) सामाजिक गतिशीलतेचा अर्थ आणि प्रकार स्पष्ट करा.
(ब) सामाजिक परिवर्तन म्हणजे काय ? सामाजिक परिवर्तनाच्या घटकांची चर्चा करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) सामाजिक नियंत्रणाची व्याख्या द्या आणि सामाजिक नियंत्रणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
(ब) समकालीन समाजाशी समाजशास्त्राचा असणारा संबंध स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) पूर्णसमाजिकरण
(ब) सामाजिक संरचना
(क) समाजशास्त्र—एक व्यवसाय
(ड) सांस्कृतिक पाश्चायन संकल्पना.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-141

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

General Paper I

(Outline of Prehistory, Proto History and Early History)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Discuss various definitions of History.

Or

(b) Explain the characteristic features of stone ages.

2. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Describe the extent and town-planning of Harappan Civilization.

Or

(b) What is Heritage ? How to preserve it ?

3. Answer any *one* of the following : [20]

(a) Write an essay on sixteen Mahājanpadas.

Or

(b) Explain the 'Dhamma' of Ashoka.

P.T.O.

4. Answer any *one* of the following : [20]

(a) Write the achievements of Kanishka.

Or

(b) Discuss the Shaka-Sātavāhana conflict.

5. Write short notes (any *two*) : [20]

(a) Inscriptions

(b) Rigveda

(c) Vakatakas

(d) Pallava Art

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) इतिहासाच्या विविध व्याख्यांची चर्चा करा.

किंवा

(ब) अश्मयुगांची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) हडाप्पा संस्कृतीची व्याप्ती आणि नगररचना वर्णन करा.

किंवा

(ब) 'वारसा' म्हणजे काय ? तो कसा जतन करतात ?

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) सोळा महाजनपदे यावर निबंध लिहा.

किंवा

(ब) 'अशोकाचा धम्म' स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) कनिष्काची कामगिरी लिहा.

किंवा

(ब) शक-सातवाहन संघर्षाची चर्चा करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(अ) अभिलेख

(ब) ऋग्वेद

(क) वाकाटक

(ड) पल्लव कला.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-142

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

STATISTICS

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Symbols have their usual meanings.

(iv) Use of statistical tables and calculator is allowed.

(v) Graph paper will be provided on request.

1. Attempt each of the following :

(a) State whether the following statements are True or False : [1 each]

(i) First central moment is zero.

(ii) Mode can be obtained in case open end classes.

(iii) Karl Pearson's coefficient of correlation does not change in magnitude under change of origin and of scale.

(iv) Index numbers are called as economic parameter.

(v) Coefficient of determination should be non-negative.

(b) Choose the *correct* alternative : [1 each]

(i) Box plot helps be judge the :

(A) Central value

(B) Spread

(C) Symmetry

(D) None of the above.

P.T.O.

- (ii) If the population is heterogeneous then better method of sampling is :
- (A) SRS
  - (B) Stratified random sampling
  - (C) Systematic sampling
  - (D) Two-stage sampling.
- (iii) Spearman's rank correlation coefficient is always lies between
- (A) (0, +1)
  - (B) (-1, 1)
  - (C) $(-\infty, +\infty)$
  - (D) None of the above
- (iv) Which of the following measures of central tendency value is not possible graphically ?
- (A) Arithmetic Mean
  - (B) Median
  - (C) Mode
  - (D) Quartiles
- (v) If $\sigma_x^2 = 4$ then $\text{Var} (3x - 4) =$
- (A) 12
  - (B) 36
  - (C) 8
  - (D) 32

(c) Answer in brief : [2 each]

- (i) Distinguish between inclusive and exclusive method of classification.
- (ii) Define positive and negative correlation with *one* example each.

- (iii) If $4Y - X - 5 = 0$ is line of regression where X is independent variable, then estimate Y when $X = 1$.
- (iv) Coefficient of determination.
- (v) Independence of two attributes.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Describe the utility and scope of statistics in industry.
- (b) Define :
  - (i) Class mark
  - (ii) Open and class
  - (iii) Positive attribute
  - (iv) Raw data.
- (c) Write a short note on Kurtosis.
- (d) What is measure of central tendency ? What are its characteristics of good measure of central tendency ?
- (e) Given the line of regression such as X is independent variable in $X - 2Y = 24$, then find its regression coefficient and also estimate Y if $X = 20$.
- (f) Explain the procedure of fitting of the curve $Y = a + bX + cX^2$ by the method of least square.

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Describe the index numbers SENSEX and BSE.
- (b) Given the following information on price of a commodity :

	Kolhapur	Solapur
Average price	65	67
S.D. of price	2.5	3.5

and $r = 0.7$. Find most likely price in Kolhapur corresponding to price of Rs. 75 in Solapur.

- (c) The first two moments of a distribution about value 2 are 5 and 60. Find the mean and S.D.
- (d) For moderately skewed distribution the A.M., median and coefficient of skewness are 86, 80 and 0.42 respectively. Find mode and C.V.
- (e) Write a short note on systematic random sampling method.
- (f) What is meant by deflating ?

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

- (a) Derive Spearman's rank correlation coefficient in case of without ties of observations.
- (b) For the following information :
 $n = 10, \Sigma x = 125, \Sigma y = 100, \Sigma x^2 = 1650, \Sigma y^2 = 1460, \Sigma xy = 508$
 Later on it was discovered that the two pairs of observations are taken as (6, 14) and (8, 6) instead of (60, 40) and (18, 16). Obtain *correct* correlation coefficient between (x, y).
- (c) What is index number ? What are the problems in the construction of index numbers ?
- (d) Given n pairs of observations $(x_i, y_i) i = 1, 2, \dots, n$, explain the procedure of fitting of simple linear model of the type $Y = a + bX + \varepsilon$, with $E(\varepsilon) = 0, V(\varepsilon) = \sigma^2$ estimate the parameters 'a' and 'b' by method of least square.

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

- (a) (i) With usual notations prove that : [8]

$$\beta_2 \geq \beta_1 + 1$$

- (ii) Given that :

$$\Sigma p_1 q_0 = 2000, \quad \Sigma p_0 q_0 = 1600,$$

$$\Sigma p_1 q_1 = 1300, \quad \Sigma p_0 q_1 = 1030,$$

Construct Fisher's price and quantity index numbers. [6]

- (iii) Calculate quartile deviation and coefficient of quartile deviation for the following information of daily wages of 100 workers : [6]

Daily wages	No. of workers
10-20	16
20-30	20
30-40	35
40-50	24
50-60	05

- (b) (i) Define Karl Pearson's correlation coefficient (r). With usual notations show that : $-1 \leq r \leq +1$ [5]
- (ii) Write a short note on scatter diagram. [5]
- (iii) Splice together the following series of index numbers by continuing :
- (I) the series A forward and
- (II) the series B backward. [5]

Year	Series A	Series B
2011	45	----
2012	60	----
2013	75	----
2014	100	70
2015	----	80
2016	----	86
2017	----	100

- (iv) If the rank correlation coefficient between X and Y is $\frac{2}{3}$ and the sum of squares of differences between the ranks is 55, assuming that no rank is repeated, find the number of pairs of observations. [5]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-143

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

APPLIED MATHEMATICS

AMG-1 : Calculus and Differential Equations

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]

(a) Find all real values x satisfying $|x - 1| > |x + 1|$.

(b) Find a rational number between $\sqrt{6}$ and $\sqrt{7}$.

(c) Find g.l.b. and l.u.b. for the set :

$$S = \left\{ \left(\frac{1}{2} \right)^n / n \in \mathbb{N} \right\}.$$

(d) Evaluate :

$$\lim_{x \rightarrow 0^-} e^{\frac{1}{x}}.$$

(e) Find y'' , if $y = (ax + b)^3$ where a and b are constants.

(f) Evaluate :

$$\int_0^{\pi/2} \sin^{15} x \, dx$$

P.T.O.

(g) Solve the differential equation :

$$x^3 dx - 3y^2 dy = 0.$$

(h) Find the orthogonal trajectories of the family of parabolas with vertices at origin and foci on y -axis.

(i) Solve the differential equation :

$$y = px + (1 + p^2)^{1/2}.$$

(j) Define :

(i) an integrating factor of the DE.

(ii) exact differential equation.

2. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) If x and y are any real numbers with $x < y$, then there exists a rational number r such that $x < r < y$.

(b) Verify Rolle's theorem for the function :

$$f(x) = 2x^3 + x^2 - 4x - 2 \text{ on } [-\sqrt{2}, \sqrt{2}]$$

(c) Evaluate :

$$\lim_{x \rightarrow 0} \left(\frac{1}{x} - \frac{1}{e^x - 1} \right).$$

(d) Expand e^x in ascending powers of $(x - 1)$.

(e) Discuss the continuity of the function :

$$\begin{aligned} f(x) &= \frac{x^2}{a} - a, & \text{if } 0 < x < a \\ &= 0, & \text{if } x = a \\ &= a - \frac{a^3}{x^2}, & \text{if } x > a. \end{aligned}$$

(f) Prove that $\sqrt{2}$ is not a rational number.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) State and prove Lagrange's Mean Value Theorem. Give its geometrical interpretation.

(b) (i) If $y = e^{\tan^{-1} x}$, prove that :

$$(1 + x^2)y_{n+2} + [2(n+1)x - 1]y_{n+1} + n(n+1)y_n = 0.$$

(ii) Using Taylor's theorem, evaluate :

$$\lim_{x \rightarrow 0} \left[\frac{\log \left(\frac{1+x}{1-x} \right) - 2x}{x^3} \right]$$

(c) (i) Determine the set $A = \{x \in \mathbb{R} / x^2 + x > 2\}$

(ii) Evaluate :

$$\lim_{x \rightarrow 0} (\cos ax)^{b/x^2}.$$

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) What is Bernoulli's equation ? Explain the method of solving it.

(b) Show that the family of curves $y^2 = 4a(x+a)$ is self-orthogonal, a being parameter.

(c) Evaluate :

$$\int \frac{1}{x(x^2 + 3)} dx$$

(d) Solve :

$$\frac{dy}{dx} = \frac{y-x}{y+x}.$$

(e) Solve :

$$y = 2px + y^2 p^3 \quad \text{where} \quad p = \frac{dy}{dx}.$$

(f) Solve :

$$(x + y + 1) \frac{dy}{dx} = 1.$$

5. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) Define non-homogeneous differential equation. Explain the method of solving it.

(b) Obtain reduction formula for $\int \frac{dx}{(x^2 + a^2)^n}$ where n is positive integer.

(c) (i) Evaluate :

$$\int \frac{1}{(e^x - 1)^2} dx$$

(ii) Solve :

$$(x^2 + y^2 + 2x) dx + 2y dy = 0.$$

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-144

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

APPLIED STATISTICS

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of statistical tables and calculator is allowed.

(iv) Symbols have their usual meanings.

1. Attempt the following :

(a) State whether the following statements are True or False : [1 each]

(i) Mean can be determined graphically using stem and leaf chart.

(ii) Variance is independent of change of origin.

(iii) Skewness is the peakedness of the distribution.

(iv) For asymmetric distribution Mean = Median = Mode.

(v) In construction of index numbers, the base year index number is considered as 100.

(b) Choose the *correct* alternative : [1 each]

(i) Box plot can be used to study :

(A) kurtosis

(B) correlation

(C) regression

(D) skewness

P.T.O.

- (ii) If variable X assumes values 5.1, 5.1., 5.1, 5.1, 5.1, then mean of X is :
- (A) 1.5
  - (B) 5.1
  - (C) 0
  - (D) 5
- (iii) If the measure of kurtosis (γ_2) = 0, then the corresponding distribution is :
- (A) platykurtic
  - (B) negatively skewed
  - (C) leptokurtic
  - (D) mesokurtic
- (iv) For simple linear regression model $Y = a + bX + \varepsilon$, where ε such that :
- (A) $E[\varepsilon]=1$
  - (B) $E[\varepsilon]=0$
  - (C) $E[\varepsilon]=\sigma^2$
  - (D) $E[\varepsilon]=\varepsilon$
- (v) In the construction of Paasche's price index number the weight is considered as :
- (A) quantity consumed in current year
  - (B) quantity consumed in base year
  - (C) average of quantities consumed in current year and base year
  - (D) none of the above

- (c) Answer in brief : [2 each]
- (i) Define Spearman's rank correlation coefficient.
- (ii) Define Karl Pearson's coefficient of skewness.
- (iii) Define Laspeyre's price index number.
- (iv) State the normal equations used in obtaining constants 'a', 'b' and 'c' for second degree curve of the form $Y = a + bX + cX^2$.
- (v) Define weighted harmonic mean.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) A train travels the first half distance of its journey with a speed of 40 km per hour, next one-fourth distance at a speed of 60 km per hour, the remaining one-fourth distance at a speed of 40 km per hour. Find the average speed of the train during the journey.
- (b) Find the mode of the following frequency distribution :

Mid-values	Frequency
1500	20
2500	35
3500	65
4500	75
5500	55
6500	35
7500	10

- (c) Explain aggregate expenditure method for construction of consumers price index numbers.
- (d) State any *two* merits and *two* demerits of standard deviation.

- (e) The weekly salary paid to all employees in a certain company was Rs. 600. The A.M. of weekly salary paid to the male and female employees were Rs. 620 and Rs. 520 respectively. Obtain the percentage of male and female employees in the company.
- (f) Write a note on scatter diagram.

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Examine whether the following data are consistent :
 $N = 100$, $(A) = 20$, $(B) = 70$ $(AB) = 40$.
- (b) The following data represents marks obtained by students in class :

31, 34, 03, 41, 15, 38, 26, 21, 17, 16,
 08, 48, 46, 32, 33, 18, 18, 23, 21, 22,
 10, 08, 24, 33, 34, 28, 35, 33, 37, 11,
 21, 33, 16, 34, 49, 25, 17, 29, 34, 50

Prepare stem and leaf chart for the above data.

- (c) Compute Paasche's price index numbers for the following data :

Commodity	Base year		Current year	
	p_0 (in Rs.)	q_0 (in kg.)	p_1 (in Rs.)	q_1 (in kg.)
A	10	50	9	55
B	15	100	12	124
C	11	70	17	66

- (d) In an examination 60% passed in Physics, 50% passed in Chemistry, while 30% failed in both the subjects. Using the relations between class frequencies in attributes. Find the percentage of students passed in both the subjects.

- (e) For the following data compute Spearman's rank correlation coefficient :

X	Y
10	10
20	9
35	5
41	12
50	4
65	6
75	3
80	7
90	8
70	2
55	14
25	1

- (f) Define :

- (i) Mean deviation about median
(ii) Coefficient of variation.

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

- (a) Compute mean deviation about mode for the following frequency distribution :

Size of item	Frequency
4-8	6
8-12	10
12-16	18
16-20	30
20-24	15
24-28	12
28-32	10
32-36	8

- (b) The profit (in lakhs of Rs.) earned by company in Xth year is tabulated below :

X	Y
1	24
2	27
3	32
4	38
5	45

Fit the second degree curve $Y = a + bX + CX^2$ to the above data.

- (c) Explain the concept of skewness and kurtosis of the distribution. Further state the measures of skewness and kurtosis based on moments. Also explain the concept of skewness using Box Plot.
- (d) Define the following terms used in the study of attributes :
- (i) Order of class
  - (ii) Positive class and negative class
  - (iii) Ultimate class frequency
  - (iv) Yule's coefficient of association.

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

- (a) (i) Explain the difference between correlation and regression.
- (ii) Define raw moments and central moments of ungrouped and grouped data. Further state the expression of fourth central moments in terms of earlier raw moments.

(iii) Splice the index series A forward :

Year	Series A	Series B
	(2005 = 100)	(2008 = 100)
2005	100	
2006	115	
2007	120	
2008	125	100
2009		120
2010		125
2011		135
2012		145
2013		155

(iv) Explain the inclusive and exclusive method of classification with suitable illustration.

(b) (i) Explain the terms : stratified sampling and systematic sampling.

(ii) Coefficient of variation of two groups are respectively 45% and 50% and their standard deviations are 20 and 25. Find their arithmetic means.

(iii) Define the following terms :
population, sample, primary data, secondary data.

(iv) From the following data construct the index number for the year 2010 taking 2000 as base by using simple average of price relatives.

Item	Price (Rs.) 2000	Price (Rs.) 2010
A	7	11
B	3	5
C	5	9
D	15	14
E	9	11

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1724

[Total No. of Pages : 2

[5301]-Ext.-145

F.Y. B.A.

PHILOSOPHY

Introduction to Philosophy (General - 1)
(2013 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write an elaborate essay on the nature and branches of philosophy. [20]

OR

Explain the metaphysical views of Advaita Vedanta.

Q2) What are the different sources of knowledge? Discuss elaborately. [20]

OR

Describe the nature of logic as a branch of Philosophy. What is the difference between the deductive and inductive arguments?

Q3) Critically discuss Utilitarianism of .J.S. Mill. [20]

OR

Discuss the concept of dharma and its types.

Q4) Discuss any three arguments for the existence of God. [20]

OR

Explain the relation between art and morality.

Q5) Write short notes on any two of the following. [20]

- a) Categorical Imperative
- b) Charvaka materialism
- c) Pratyaksha pramana
- d) Beauty

P.T.O.

Total No. of Questions : 5]

P1724

[5301]-Ext.-145
F.Y. B.A.
PHILOSOPHY
Introduction to Philosophy (General - 1)
(2013 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 100

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1) तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप व शाखा यांवर एक विस्तृत निबंध लिहा. [20]
किंवा
अद्वैत वेदान्ताचे सत्तामीमांसाविषयक विचार स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2) ज्ञानाचे वेगवेगळे स्रोत कोणते? सविस्तर चर्चा करा. [20]
किंवा
तत्त्वज्ञानाची एक शाखा म्हणून तर्कशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा. नैगमनिक व वैगमनिक युक्तिवादांमध्ये काय फरक आहे?
- प्रश्न 3) जे.एस. मिल यांच्या उपयुक्तवादाची सविस्तर चर्चा करा. [20]
किंवा
धर्म ही संकल्पना आणि धर्माचे प्रकार यांची चर्चा करा.
- प्रश्न 4) ईश्वराच्या अस्तित्वासाठीच्या कुठल्याही तीन युक्तिवादांची चर्चा करा. [20]
किंवा
कला आणि नीति यांमधील संबंध स्पष्ट करा.
- प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणत्याही दोनांवर संक्षिप्त टीपा लिहा. [20]
अ) निरूपाधिक आदेश
ब) चार्वाकांचा जडवाद
क) प्रत्यक्ष प्रमाण
ड) सौंदर्य

